

1. The first part of the paper is a
description of the various
kinds of paper used in the
manuscript. It is a list of
the different kinds of paper
used in the manuscript, and
the different kinds of paper
used in the manuscript.

क. कु. यो

१

नमः श्रीवज्रयोगिन्ने ॐ आः हूं फट् प्रथमन्नावन्मन्त्री कस्मिन्नपि
उद्देशे कस्मिन्नप्यासने उपविश्य त्रिकायकज्जु योगिनी भावनामारभेत्
तत्र स्वनाभौ विकसितशुक्लवर्गापङ्कारपरिराजितशितपद्मशतदलं विभा
वयेत् तत्रोपरिरक्तवर्गारिक्जं सूर्यमण्डलं भावयेत् ततोपरिसिन्दूर
वर्गाधर्मोदयाद्यविभावयेत् तत्रापि वमध्ये पीतश्रीकारजा पीतास्व
यमेव कर्त्तव्यं कर्त्तितः स्वमस्तकं वामहस्ते स्थितं धारयन्ती दक्षिणहस्तस्थ

गुरुः

१

कर्त्तासहितउर्ध्वविल्लुतवामवाकी अधोनमितदक्षिणभुजा वामभ्रू
न्याप्रसारितदक्षिणपादा आर्कुचितवामचरणाकवंधादवधृतिवर्त्म
नानिःसृताः असृग्धारतस्यामुखेप्रपततिप्रविशतिवा अपरेललना
रसनाभ्यांचनिःसृतापार्श्वेयोयोर्गिन्मोमुखंप्रविशतिश्रुतिभाव्यम्
तत्रवामपार्श्वेऽपामवराग्नीवामेकर्त्तिदक्षिणोक्तपालंविभ्राणाप्रसारि
तवामपादासंकुचितदक्षिणचरणा मुक्तकेशीनग्ना दक्षिणपार्श्वेदे

व. अ.
२

व्यापीता. वज्रवैरोचनी दक्षिणेन कर्त्तिवामेन कपालं विभ्रती मुक्तके
शीनग्राविल्लत दक्षिणा पादा वामसंकोचा इति भाव्यं उभयोः पार्श्वे
योर्धोगित्योरन्तरिक्षेति भया कलंश्मशानं भावयेत् इति भावना
औं सर्वबुद्धा किमीये. औं वज्रवर्णिमीये. औं वज्रवैरोचनीये हूं हूं हूं
फ९३ स्वाहा इति नाममंत्रः इदानीं पूजोच्यते. मण्डलं चतुरस्रं
तत्र मूर्त्योः परितः स्वर्गाधर्मोदयांति खित्वा तन्मध्ये ह्रींकारं वामायांति

२

रव्यप्रजयेत् तत्र संवा पूर्वोक्त रूपा भगवती मध्ये आरंभ्य तत्र धर्मो दद्या
मध्ये ओं सर्व बुद्धा किनीये इत्यादिना मंत्रेण प्रथमं सर्वयेत्
तदुक्तं ओं सर्व बुद्धा किनीये हूं फ हूं स्वाहा इत्यनेनार्घोदयः वामे
ओं वज्रवर्गनीये स्वाहा दक्षिणे ओं वज्रवेरोचनीये हूं स्वाहा इत्यर्चयेत्
ओं ओदियाने वज्रपुष्पे हूं स्वाहा ओं पूर्णगिरिवज्रपुष्पे हूं स्वाहा ओं
कामाक्षवज्रपुष्पे हूं स्वाहा पुनर्मध्ये ओं श्री हतवज्रपुष्पे हूं स्वाहा

वज्र
२

ओं धर्मकायवज्रपुष्पे हूं स्वाहा ॐ संभोगकायवज्रपुष्पे हूं स्वाहा ॐ
निर्माणाकायवज्रपुष्पे हूं स्वाहा पुनर्मध्ये ॐ महासुखकायवज्रपुष्पे हूं
स्वाहा पुनर्मध्ये ॐ नमः सर्वगुह्यबुद्धबोधिसत्त्वैभ्यो वज्रपुष्पे हूं स्वा
हा ध्यानातिवज्रो मंत्रं जपेत् तत्रायं मंत्रः ॐ सर्वबुद्धाकि
नीये ॐ वज्रवर्तनीये ॐ वज्रवैरोचनीये हूं हूं हूं फट् स्वाहा तत्रा
यं मूलमंत्रः ॐ वज्रवैरोचनीये हूं फट् हृदयमंत्रः ॐ वज्रयोगिनीये

३

उपहृदयमंत्रः ओं काशदिस्वाहानेन पूजयित्वा पूर्ववद्विसर्जयदिति
ओं श्रीवज्रयोगिनी सर्वभूतपिशाचादिनृशोधय २ हन २ सर्वसिद्धिमा
धनीप्रयच्छ सर्वसामेपरिपूरय स्वाहा श्रीवज्रयोगिनी सर्वसिद्धि कुरु २
सर्वविघ्नविनायकान् हन २ सम्यक्त्वोदधये मम इदं वलिंगं कुरु २ हूं ३ फट्
स्वाहा साधनं वज्रयोगिन्यामिति त्वाय त्पुण्यमाचिंतम् तेन लोका भ
वन्ते न सम्यक्त्वोदधित्वा भिनश्ति इत्यार्यं भावनी त्रिकाय वज्रयोगिनी

हे. व
४

साधनसमाप्तम् शुभम् कृतिरयं सिद्धाचार्यविरूपाक्षनामिति
 नमः श्रीवज्रयोगिन्यै नमो बुद्धधर्मसंघेभ्यः नमो गुरुबुद्धबोधिमत्वेभ्य
 नमो लोचनादिदशवज्रविलाशिनीभ्यः नमो यमांतकादिदशकोट्य
 वीरेभ्यः संप्रगेभ्यः ओम् भकारो मुखसर्वधर्मिणामाद्यनुत्पन्नत्वा
 त्सुपरिभुद्धधर्मधातुज्ञानगर्भभाः वज्रो न वरुं ओम् आः रूफद्
 अयं मंत्रः कायवाक्चित्ताधिरानात्तु विभुद्विकरः सर्वमाशङ्गावना

शक्रः आदौ चकति सर्वबुधबोधिसत्त्वाः त्रिकायवज्रयोगिन्मावज्र
 योगिन्मावज्रदेहन्तमिद्वयः यदधिवाघोऽंशश्लोकाःस्तोनव्यानुजिनां वि
 का नशंपतिसर्वमागयेत्त्वपापस्य चहेतवः वागहीस्वन्दिनी चैव चण्डा
 लीजं विनीतथा २ नदीरजकीवाल्मीका पालिनी च सामता ऊंड
 लीक्षमृता चैव शान्तपोति प्रकाशिका ३ सर्वा मां वीरदेवीनां मिय
 मेका महामुखाः श्रूयता गीयते चामो पशुशक्तिः पशुपश ४ अमु

हेवजो

५

तेऽसनीदिव्याउपायानीलवाहिनी त्वेवशभूचरिचैवपातालवासि
नीतथा ५ पुष्टिहापूरणीनित्यंत्रैलोक्यक्षोभशानि तथा विन्दुना
दकलादेवीचंद्रसूर्यात्मिकाहिमा ६ नैवकर्माणि कीचैवसांभोगी
चमहासुरा विन्दुनादकलातीताप्रशापारमितामता ७ सर्वभाव
स्वभावाहिसर्वभावविवर्जिता प्रलयोत्पत्तिहीनावप्रलयोत्पत्ति
कारिणी ८ सांवतत्वास्थितौशोक्ताशास्वतात्वनवर्जिता गर्भी

५

१
रालिंगितोशमहाथस्वविवर्जिता ६ शून्यत्रयविहीनाचप्रभास्व
रस्वरूपिणी एकाशस्वरूपाचवंकाराश्वरसंगता ५० विचित्रादिक्ष
रौर्युक्ताचतुरानंदरूपिणी वायुमंडलचक्रेपिप्रसुरंतित्रिकायतः
५१ कायवाक्चित्तभावेषुकायवाक्चित्तभूषिणी अतीताकायवाक्चि
त्तैःसमत्वेनचमध्यगाः ५२ नैरात्मारूपिणीदेवातथतायांप्रति
ष्ठिता॥ कमलकलिशोकान्ताशून्यतात्रयरूपिणी ५३ ललनार

सु. यो

५

सनायोगादेवधृतिमहासुखा संसारतारिणी चैवातथनासाधनी
त्यजा ५४ यांलद्ययोगिनीमुक्ताभवसागरबंधनात् इत्येषांमहि
राप्रोक्तासिद्धिदाचैवयोगिना ५५ मोक्षदरपात्रैवासातनाभा
सकरिणां वज्रवज्ररुतेदेहससिद्धिदशतिच ५६ एतपादप्र
सादेनलक्षेयतीरयोगिनी एतस्याः पाठमात्रेण पुण्यसंभारमादृशत्
५७ प्राप्नोति सततं योगी ज्ञानसंभारसंभृतः ५८ इति पौंड

र्थाः षोडशश्लोकस्त्रिकायवजुयोगिन्याः समाप्ताः कृतिरियं सि
द्धाचार्यविरूपाक्षपाशनामिति अस्याः वजुयोगिन्याप्रभावो न
भूतो न भविष्यति त्रैलोक्यसम्बन्धवरे यस्याः मन्त्रोच्चारणमात्रे
णाकंपते बहुधा तलं ५ स्वर्गमर्त्यपातालं त्रैलोक्यं सा धयेत्क्ष
णात् भ्रान्तिर्नास्ति कर्माद्याः भविष्यत्पुनः पुनः २ यं यं समी
हते योगी तं तं प्राप्नोति नान्यथा मनः पश्यति भावेन देवा सुर मनु

व. जु. यो
१

अकाः ३ किन्नरः सुपषितानन्दशतामाधकस्यार्द्धवर्षाभवंति.

गर्जेन्द्रवमधुरैर्नाभिर्वह्निभ्रमेत् ४ बुद्धेविशागावसरोनात्प

त्रकिवहुनेति साधनानुसंसा नमः श्रीविद्ययोगिभ्यः नमो

बुद्धधर्मसंघेभ्यः नमोगुरुबुद्धबोधिसत्त्वेभ्यः नमोलोचनादिदश

वज्रकिनासिनीभ्यः नमोयमानकादिदशक्रोधवीरेभ्यः सप्रज्ञेभ्यः

भोभाः हं इति कायवाक्चित्तधिष्ठानमंत्रः कायवाक्चित्तानिर्दे

इयविज्ञानानि वाक्छित्तानि मनोविज्ञानानि परचिन्तविज्ञानाभिज्ञा
 परचिन्तकायं प्रवेशाभिज्ञाः पुंडरीकेषु नाभिस्थिरक्तसूर्यस्य मंडलः
 धर्मोदया धर्ममध्ये सिंहराकरा रूपिणी त्रिभुं^{सुर्वरा}गाहि त्रिकोणाच
 चतुःपिठसमन्विता श्रीकारामभागेऽस्याः पीतवर्णाः प्रकीर्तिताः
 उन्नवापीतवर्णाचि भवधूत्या जलस्य यं स्थिता ललनाभ्यान्तु सुशामार
 सनाथान्तु गौरिका प्रत्यालटिपदा लनामध्ये पीतमनोरमा त्रिमा

वज्र. सो

८

र्गसंस्थिता देवा त्रिकायवज्रयोगिनीः । सेयं नाम्ना भवेदेका सर्वसंबुद्ध
डाकिनी । त्रैलोक्यदिव्यरूपा च सर्वा शापरिहरणी । सुकर्त्तिकर्त्तिर्नंदे
व्यावामहस्ते सुमस्तकं दक्षिणेऽस्याः स्थिता कर्त्तिर्जगत्तोडः खट्वेदनी
अस्या वामे स्थिता श्यामाना नाम्ना सा वज्रवर्णनी । कर्परः स व्यहस्ते तु कर्त्ति
वामे च संस्थिता । दक्षिणे चैव पीता च वज्रवैरोचनी स्थिता । कर्त्तिका द
क्षिणे देव्या वामे कृपालुधारिणी । प्रत्यालीढपदे ह्यनमिके तु विशेषतः ॥

८

करः वदेन योपादौ विपरीतौ च तौ स्थितौ ^न बुद्धानां जनी मध्या सम्पत्तं
बोधि रूपिणी अक्षया शुभ गानित्यं हं त्रीच मृत्यु जन्म नोः धर्म संभो
गति मार्गामह सुख स्व रूपिणी सेर्यं विभवने देवी राजने चंडवत्सदा
कवंधाद्वधूत्या स्याः प्रविशते मुखेऽसमृक् ललनारमनाभ्यां च निः
मृत्यु शिसी लता करुणारक्त रूपेणापि वर्तते सर्वेशान्तये दुःख सं
प्रक्षय लोकानां चतुर्गति निरुद्धनी दौर्मनस्यादिकम्प चि कर्तनी सर्व

वज्रयो शेषतः कृतिर्मांजिनमात्रत्वंमुप्रसीदभवार्यावे दुःखसं स्वार्थकार्त्तु
हं पार्थचभवाम्पह्यथाक्षयः तदुपादेविकर्तव्यमनुग्रहमपि मृत्युः
वालोहमज्ञात्पीचकायवाक्चित्तदोषतः गुरुभक्तिनजानेहंत्वमर्थि
चविशेषतः इत्याकल्पल्लोकेस्मिन्क्षमापिमधीयतां कायवा
क्चित्तमाताम्यं कुरुमेत्वंप्रसादतः येनमुंचामिसंसारंषड्गतिं न
विशाम्यहं यथास्तिवज्रवदेहोपावन्त्यन्तोभवाम्यहं मारैःसर्वैः प

रित्यक्तो यथा कार्यो भवेन्मम लीलया सिद्धिभाग्यश्च निर्विघ्नः
सर्वसिद्धिभाक् साधनं सर्वसिद्धिः स्यात् कायश्चैवाजगामरः ॥
सर्वसर्वमाराणां सर्वाशापरिहरणं देहि वरं सिद्धित्वं हत्वा वा योऽ
मागमं मनोविलीनतां देहि पंचेन्द्रियानुसंगुतम् सिद्धे च वज्रं स
त्वाद्ययोगिनो गोप्यं सत्तुल्यं तत्प्रसादान्महामुखा सर्वेषां मेव संभवे
त् देवा सुरा मनुष्याश्च यत्रयः संस्थिताः सुरा इति ते च सर्वस्फुरद्भुक्त्व

व. यो
१०

फलेनलाभिनः इति श्रीमन्निकायवज्रयोगिन्याः कृतिप्रणिधा
नसमाप्तमजीजनत् कृतिरियं सिद्धाचार्य श्रीमद्विरूपाक्षमिति
शुभम् नमः श्रीदेवजाय श्रीहेवर्जप्रणम्यादौ निस्तरंगस्वरूपि
णाम् उत्पत्तिक्रममाश्रित्य विभुर्जिर्वक्षते स्फुटैः प्रथमं तावत्साधनाम्
वैनिगद्यते अथ पूजाचक्रं चतुर्वर्त्मविहारः परमं सहजं स्वयं देवः ॥
क्षेत्रचक्रं श्रृंगारि मोक्षः श्मशानं कूटगारं हेतुमण्डलं दुतापत्तिः समुत्तर

१०

थानं न्यासो देवात्मा उत्सर्गो ज्ञानचक्रं अभिषेको मुद्रां भूमा स्वा
रोजगत्कार्यषडंगः प्रभास्वरः उत्थानमंत्रो जापो वसितत्वं सूक्ष्मयोग
ः द्वितीयासो विहरणं भोजनं चरणं शयनं पुनरप्युत्थानं एतेन
द्वात्रिंशत्साधनं सूत्रं महापुरुषलक्षणादिशुद्धम् ३२ आदौ तावद्यो
गी सत्त्वार्थोद्यतमतिरिति योगं कामयतु शीतं यस्पेतियोगी सत्त्व
मनोरथ पूरणं कामयतीति सत्त्वार्थोद्यतमतिः सम्यग्गुरुभक्षारकमा

हे.तं.दी

११

अथयथाविधिनाहेरुकोक्तमण्डलप्रविष्टशति तेनान्यनैकनिषस्मभू
त्वाकयगौरवपरिष्काराध्यग्रहसम्पत्तिकृतेनेतिभाणधनं सम्पगुहप
देशान्तायतशति सम्पकगुरुभद्वारकमपितस्पाणधनमति तेनप्रवे
शितहेरुकोक्तमंडलेयथाविधिनेति हेनोक्तमण्डलप्रविष्टः यथाप
रिपाशाभिषिक्तशति उदकादिप्रज्ञाज्ञानभिषेकपर्यन्तमिति यथापरि
पाद्याभिषिक्तः सममनुज्ञातशति सिक्तायथांनारोपदेशेनतत्रदेशप

११

हितशिष्यं बुद्धात्तदनुभाजनं च तस्मै प्रकाशयन्नत्वं परमान्तं विरमादि
कं अन्यपदार्थं स्वप्नमायासं रिच्यदिह त्वोद्देशितव्यमिति सम्पगत
ज्ञातः तदनुज्ञातो मंत्री वक्षमाणक्रमं चरेत्तदुत्प्रेन यावन्मुशश
प्तिः स्यात् मुशलाभ इति किंचिन्नामः स्यात् शुचि सिद्धविपरी
त तत्त्वज्ञानप्राप्त इति विपरीतत्र भवतीति अविपरीतं किं त्व
स्याप्राप्तततो विबुद्धतां विहाय सुविबुद्धतत्त्वज्ञानद्वारेण जाना

हे. टी
११

तीतिज्ञानं ज्ञानेनमार्गप्राप्तः अनेनशुविशुद्धाविपरीतत्वज्ञान
प्राप्तशक्ति अथलसुनिमित्तञ्चेति कल्पिताकारेणनिमित्तः सु
विशुद्धाविपरीतत्वज्ञानपरिप्राप्तेतस्माद्विपरीतज्ञानस्यकारणां का
र्यमिविपरीततत्त्वज्ञाननिमित्तंजानातीति यथास्मायतोऽनेनलक्ष्य
निमित्तं अतएवधूमेनशायतेवकिं शलिलसुखलाकसानिमि
त्तेर्ज्ञानेगेर्बोधिसत्वस्य धीमतः चकारात्पुनरप्यनेनज्ञानमसं

१२

पन्नो योगीति सवर्जं साधयितुं कामो मूलान्तविद्यपमिनी प्राप्नो स
त्पांश्च शान्तारण्यगमनं कुर्यादिति तदनुमनोरमे स्थाने स्थित्वा कलि
पूजादिकं कृत्वा गुप्तयोगेन यथोक्तविधिना पूजाचक्रमानीय अथ
क्षणापाद्यार्चमनाद्यैर्निर्मज्जनमूर्तिनी एजनांदद्या वाह्यगुह्यतत्त्वपू
जाविशेषैः संपूज्य भावनामारभेत् ततः पुष्पादिभिर्नाना प्रा का
रैरर्चनांदद्यात् वाह्यगुह्यतत्त्वपूजाविशेषैः संपूज्य भावनामारभे

हे. ६१

१३

तत् ततः पुष्पादिभिर्नानाप्रकारैरर्चनावीरगदिपाद्यं तच्च के स्थित
देवी हस्तगतममय संकेत इव भावना गुह्यं नैरात्म्यया महस्फुरतमं
हारविग्रहनामतत्त्वं सर्वमपूजयेत् यो सो मुहूर्त्तस्यैव जीवादि
निर्गत रश्मिजालकिरणैः कीर्तः सचक्रमहारकः स्वपुरातन इति एते
न सूर्यस्यैव जीवादिनिर्गतार्थः सचित्रः ततः सप्तविधानुत्तरां पू
जां कुर्यात् तस्यायतः एतेन पूजाचक्रमुक्तं भगवता पुराणमं भाग

१३

थं पुराणसंभाषात्ज्ञानसंभाषे दोषि कृतमात्रदमेकपुत्रप्रेमता
लक्षणां मैत्रीसर्वसत्वे पुन्याद्यसद्वत्तत्वात्सर्वान्संसारणावेव
तिनात्तद्वाचारकेष्वनुःखे सनियथा कथं तथा रणात्मत्वात्तद्
व्यामहाकरुणा मुन्याद्यप्येवास्मिन् प्राप्ता योगी कथमात्मा
मपि द्वाभितिसत्त्वा लक्ष्मीति हर्षयुक्तो मंत्री मुदितां भावयेत् संसा
राशक्तिमहात्मलाभसत्काराद्यैः सर्वोपेक्षाविरहलक्षणां महोपे ।

हे. टी.
५६

क्षणं भावयेत् एवंभूतोमंत्रोपरमसाधनमारभेत् पथमं भाव
येत् मृतकं धर्मधात्वात्मकं विदुः योगीतस्यापरिस्थित्वा हेतुकत्वं वि
भावयेत् श्रीहेतुकवज्रं तत्र स्थित्वा अक्षरं षड्भाये मासु एवं कुर्यात् सत्त्व
पदेशतः श्रीकारमद्यज्ञानं मित्यादिना श्रीहेतुकपेक्षरचतुष्टया
र्थज्ञानालोकवज्रसमाधियोगेन मुख्ययन्त भावयेदिति परमं वेदकां
तिमणिप्रभमिति अनेनाभुचितमुपनीय सहजयोगमारभेत्

५७

रूपितिवृद्धागारमभ्येचकारेणानिगदितं पूर्वदत्तकश्चिद्भादेऽथं उक्तां
तिमतिप्रभात्मानं वज्रसत्त्वमहाशान्तं जयमुक्तादिभुजेकं सर्व
त्रिनेत्रं वज्रपर्यकिर्णधर्ममुद्राभृतकरद्वयं विश्वपद्मेष्टावोपरिचंड
स्यंभावयेदनंतलोकधातुकं द्वात्रिंशश्चक्षराधरव्यंजनाशीतिभू
षितं सहजहेतुकं त्रिसत्त्वात्मकं चिन्तयेदिति कस्मादलिकालि स
मायोगोक्तिः स्वभावपदपरं सवस्यार्थाय वज्रसत्त्वस्य विलसः तस्यो

हे. टी
५५

त्वादंरुं फट्कारेण चेप्यते कथं चकारात् अक्षोतिभूयं तस्मा
दकल्पितोद्भवपिण्डं चेदत एवाक्षरोद्भवपिण्डस्य एतस्य इटि करण
हेतुत्वात् अष्टमे परले चोक्तं भगवता भालिकालिप्तमायोगो वञ्च
सत्त्वस्य विष्टरः अक्षरोद्भवपिण्डस्य रूफट्कारेण चेप्यत इति
पूर्ववदन्तु चिह्नोश्चन्द्रकान्तिमणिप्रभमिति वचनात् सत्त्वशब्देन
सहजार्थं विचिन्त्य देववज्रपदेनारभेत् ततो देववज्रपदं वक्ष्ये

५५

द्वजंकारो मुखप्रयोगतः रेफेरासूर्यतहृदमेविभाव्यतद्विदुना
चिन्तयेसं पूर्णमिदं तन्मध्येवर्तिजकारेराजगज्जन्यबीजसूचकं
हंकारं स्वंचत्रिभुवनेष्वंविभाव्य तहृदयेवजुसत्तहृदयेइत्य
र्थः कथं देवतापट्लोक्तक्रमेणा सुहृदिभावयेदं फंतनं सूर्यम
उलं तत्रैव हं कृतिश्चैव प्रशोषाय स्वभावकं हृदयवर्णमहाघो
रं हंकारात्त्वजुसमुद्भवेत् कञ्चवरटकमध्यस्थं हंतत्वं वजुवि

हेरि
१६

शेषनादंकारजंकर्त्तिसहितवज्रबोद्धव्यभावयेत्युनः ॐकारपरि
गातं दृष्ट्वा देवमात्रविभावयेत् ॐकारपरातश्चिह्नितस्तत्सर्वचन्द्र
हितपरिणाम्य देववज्रविभाव्य हृदये यथोपदेशतो ओं वज्र हं क
ॐ भगवती अ आ का श रे शे उत्सर्गयेत् वज्र दोषात्मको भवेत् व
क्षमाणाक्रमसंस्थानां ध्यायेत् तत्समविग्रहं चतुर्णामिष्टतोयो
गीभावयेत् यथाविमोक्षं यथोपदेशाद्विविधं त्रिसत्त्वात्मकं स्वष्ट

१६

देवतरूपकं अक्षाम्पादिमहायोगेन स्फारयेत् स्ववीजरश्मितः को
 धसंघातं दिक्षु विदिक्षु यथाक्रमं ह्रंकारपरिराता सर्वान्महाकिर
 गाञ्चालाकुलान्मृजेत् एवं पूर्वादिदिक्षु यमांतकप्रज्ञानकवि
 ज्ञानकार्यथाक्रमं ध्यात्वात् कृष्णसितरक्तनीलान् वज्रमुजर
 सितवज्रदराडरक्तवज्राकुशालवज्रधानुखर्वलंबोदण्णं वैरोचनर
 त्नेश अमिताभवज्रधर्माक्षोभ्यांकितशिरसः ततः शेषाद्यादिको शो

हे. टी.
१४

सौष्ठु भचलदर्किराजनीलदण्डमहावलाः महाकलाः खड्गभंडश
दण्डत्रिभूलधराः दक्षवलोत्तलिटीदिव्याभरणविभूषितोविरुता
ननौ नीलदण्डमहावलोयमान्तकवद्विस्तृतमभेध्यायात् पु
नरुद्धउत्तीषचक्रवर्त्नीपीतः पीतचक्रधारः वैशेवनमुकुटीखर्वलं
वोदरः अधरेसुभराजः कृष्णवर्णः मुशालधारः खर्वलवोदर उक्ता
दयः श्रवणः सुभराजसाक्षोभ्यमुकुटिनः भमीदशक्रोधाः

१५

प्रत्यालीढपाशः वामेतर्जनीपाशधरं च विश्वाङ्गसूर्येषु डहमः स
वयथाक्रमेणोत्सृज्य क्रोधात् स्वस्वस्थाने तस्य तत्र गतेति विचिंत्य सं
मुखीभूय स्थित्वा सं पूदांजलिं कृत्वा भवपदद्वयो मंत्रेः स्तुति पू
र्वकं करिष्यामो वयं वदन्तीति पश्येत् ततः शान्तिकर्मेदेन तु भाशा प
येजान् ओं भुंभति भुंभेत्यादिना धिसतः तेव ग्रन्थारभागां सं दृ
ष्ट्वात्मनिर्माणां स्वस्वस्थाने स्थाप्य स्वयमेव गत्वा विश्वगणान् गणके

हे टी
१८

वज्रपाशेन वधास्व स्वास्त्रेणात्राशयेन गृहीत्वा आगत्य दशदिक्षु विश्रा
न्मना स्वस्वनिर्माणो समाप्य वज्रधराभिमुखी भूयति संतीति पश्येत्
तत्रायं विष्णुगणा इंद्रागौरः स्वस्वनिर्माणो समाशोरत्त मुकुटील
लिततनुः यमः कृष्णकूर्कपिंगलकेशः ^{वागन्} खर्वलंबोदरः वरुणाः शुक्ल
ः सफरणा कितशिरः ललितांगः कुवेरः पीतरत्नमुकुटीललिततनुः
ईशानः श्रुतः जगमुकुटी खर्वोदरहन्तकुक्षिः अग्निः रक्तः यममुकु

१८

वागन्

निर्माणोऽप्रविष्टान्यमांतकादीन् चिंतयेत् तदनुस्की किरणसमये
क्रोधवद्विनाविनायकपरिवाणन्निर्मलीकृतान्यशेषेत् इहानीफेणसू
र्यं पुरतो विभाज्यतस्मिन् रवोऽङ्गवद्विष्ववज्जं तेनैव वज्रेण विभावये
चतुरस्रं प्राकारकंचैत्यमिव पञ्जरबंधनं च चकारेण वज्रसरजारवज्र
विना न वज्रमयभूमिभागपुतिपादितमारमातलपर्यन्तं चिंतयेत्
विष्णानुत्तार इति वचनात् रक्षावक्रं विष्णोपशमनार्थः तदनुनिः

हेरी
१८

शेषवस्तुतत्त्वसारसंज्ञाहं सर्वमुच्चरेदिति तत्त्वतः सर्वधर्मविचारेण य
द्रूपतत्सारंतस्य संज्ञाहं सर्वजगत् रक्षाचक्रेष्वेव शयेत् रक्षाचक्रं भृ
क्षीज रश्मोरश्मिदेष्वजं वेष्वजं ज्ञानसमयोत्पन्नसमयं समाधिसम
ये ह्येयथानुक्रमेण संहरेत् औभूत्पतां ज्ञानस्वजस्वभावात्मको ह्यमिति
मंत्रं इत्यनंतरं मंत्रार्थमासुरी कुर्वन्नेधातुकं निराभासं पश्येत्
भूत्पताधिमोक्षम् तन्मध्याकाशधातुव्यापिनीं हंकारोऽवधर्मो

१८

दयांवीजाभिस्थितां प्रशामेकाराकारां भुक्तां भावयेत् तदपराति त
मध्याकक्षो परिहारशश्रूकं वैरोचनादिवर्तयथा नुक्रमेण पृथिवी भव
ति निश्चितवाखादिक्रमेण अनेन चतुर्महाभूतमण्डलसंहारेण विश्व
वज्रवेदिकोपरि कृत्य गारंश्मशानास्तकर्मदिकं चिन्तयेत् अथश्मशा
नादिकथ्यन्ते यथानुक्रमयोगतः पूर्ववराष्टोमनामश्मशानं शिरीषह
क्षेगजमुखो महर्दिकः शितः इंद्रादिग्याति शितवज्रोनामर्षेत्यः श्वेतः

हेदी
१९

दक्षिणोक्तलंकभीषणानाममहाश्मशानं आश्वहक्षेमसुखोमह
र्दिकः कृष्ण यमोदिग्पालोमहिषारूढः कृष्णः पद्मोनागः सिनः
आवर्तकोमेघोविश्ववर्णः मलयपर्वतो गौरः पिशुनवज्रोनामचैत्य
कृष्णः पश्चिमज्वालालंकलनाममहाश्मशानं अशोकहक्षेमकण
नोमहर्दिकः श्वेतः वरुणोदिग्पतिः शितः कर्कोटकोनागोरक्तः
घोरोमेघः विश्ववर्णः कैलाशपर्वतः संज्ञावज्रोनामचैत्यशितः

१९

ॐ कितशिरः^{वीगश}खर्वशरीरः राक्षसो^{गग}धूसः मऊरकेशः खर्वतनुः वातः श्यामः
 : रत्नमऊरीललिततनुः^{रत्न} क्रुद्धपीतामहः पीतः खर्वलंबोदरः जयम
 ऊदी अंधरेपृथ्वीपीतारत्नमऊदिनीललिततन्वी एतेविघ्नविनाय
 कायभान्तकादिगृहीताः कातोएदिशास्त्राणान्वेषणतत्परादृष्ट्याः
 तदनुस्वहृषीजातकोधमतः गूलरुल्लवशां महाघोरप्रणयानलुडः
 महंडुर्ध्वः मृतकुंडल्याकारंस्फारयित्वायमभन्तकादिषुसमर्प्यचिन्तयेत्

हे. ध
१५

विष्णुगणमस्तकेषु तदनु ओं घ घ घा घ्य घा घ्य सर्व उष्टान् फट् २ की
लय सर्व पा पानि फट् २ रुं वज्र की लय वज्र धरे आश्रयति सर्व उष्ट विष्णुनां
काय वाक्चित्त वज्र की लय २ रुं २ फट् २ इत्यनेन कीलानां रोपयेत् इति
कीलनमंत्रः ओं वज्र मुकुट वज्र की लय आकोट्य रुं २ फट् इत्यनेन
आकोट्यति क्रोधाः सर्वात्मविक्रपरिणामेण वज्र मुकुट विभाव्य की
लानां कोट्यति मंत्रेण तावद्यावधारणीत लगता भवेद्युः ततः स्वस्व

५

उत्तरेगकरनाममहाश्मशानं अश्वहृद्वक्षेगोमुखोमहर्दिकः
गौरःऋवेरोदिग्यतिःगौरोनरवाहनः तक्षकोनागःऋत्नः धुर्नितीमे
घः विश्ववर्णाःमंदरपर्वतःश्यामः चित्तवज्रोनामगौरचैत्यः ऐशा
म्यांलक्ष्मीवर्तनाममहाश्मशानं चूकहृद्वक्षेगोमुखोमहर्दिकःसितः
महेश्वरोदिग्यतिःसितोगोवाहनः शंखपालनागःपीतः चण्डोमेघः
विश्ववर्णाः महेंद्रपर्वतः चित्तवज्रोनामचैत्यःशितः आग्नेयांभ

हे. टी
२०

दृष्टसोनाममहाश्मशानं करंजवृक्षोद्यगान्नोनाममहर्दिकः०

रक्तः कृताश्रानोदिग्पतिः रक्तच्छागासनः महापद्मोनागः श्यामः

घनोमेघः विश्ववर्णं गंधमादनपर्वतः पीतः कायवज्रोनामरक्तवे

त्यः तैजसांघोरांधकारोनाममहाश्मशानं लताछाकरीहृक्षेशव

मुखोमहर्दिकरुहः राक्षसोदिग्पतिः शवासनः रुहः भननोनाग

पाण्डुरः प्ररगोमेघः विश्ववर्णः हेमपर्वतः श्वेतः रत्नवज्रोनामवे

२०

त्यः कृष्णः वायव्यांकिलिकिलारवंनाममह्यश्मशानं पार्थिवहृक्ष
मृगाननोनाममहर्दिकः श्यामः मारुतोदिग्यतिः श्यामोमृगारूढः
कुलिकोनागः कर्बुरे वर्षाशमेघोविश्ववर्णाः श्रीपर्वतोनीलः धर्म
वञ्चोनामचैत्यः श्यामः सततमध्येमहर्दिकाः पुनरवामेनरकपालाः स
फरिपूष्णंकरः व्यथाः दक्षिणोनानारस्यहृशाभिवय) करकमल
मंपन्नाश्चिन्ननीयाः तद्गुह्यरितशादलनुतनांकुपेतपत्ररचितनानाक

हे. ४।

२१

भिर्घनानि काफकोकिलोल्कभुकशालिकाकपोतकपोतिकागृ
धादिभिर्नानापक्षिगणैः रूपशोभितानि सिंहभुकशाईलभस्त्रकश
दिनानामृगैः परिपूरितानि नानासुगन्धकुसुमपरिमलैराकुलैर्भूतानि
नानासर्पैर्घपरिपूरितानि ह्यमुण्डकपालकंकालवशादिभिर्नाना २१
प्रदेशमंडितानि पुनः नानाप्रदेशेषु विहरि विहरि ध्यानागारवापिका
योगियोपिनी भवभूता धूतिध्यायि व्यायिनी यक्षः यक्षणी प्रेतप्रेती

राक्षसाक्षसीकुंभाएकुंभाणीभूतभूतीडाकडाकिनी वीरवीरणीसमू
हैः केचित्समयसंकेताशक्तचिन्तान्वितानि हस्यताश्चलिंगंनवमुन
विविचादिष्वाप्रडाकडाकिनीगणैः परिपूरितानि तद्वज्रभानंदचिन्तेनः
केचिद्वज्रपदैर्नर्तयन्तः केचिद्वज्रगीतैर्गायन्तः केचिन्नानासमयाचार
माचरन्तः केचित्पंचामृतपंचप्रसीपंभक्षयन्तः केचिद्वज्रगीतैर्गायन्तः
ः केचिन्नानासमयाचारमाचरन्तः केचित्पंचामृतपंचप्रसीपंभक्षयन्तः॥

हेरी
२२

केचिन्नावस्तूपद्योक्तयन्तः केचिन्नानासत्वासंतर्पयन्तः केचिन्मदना
निपिवनोद्धृष्ट्याः अपरेचउक्तमरुपट्टमर्दलकृपीतर्हृरवीरणवे
स्ववंशतालादिभिन्नानावाद्यैवाद्यन्तः पुनरनेकसिद्धविद्याधरवि
द्याधरिमहोरगमहोरगीकिन्नरकीन्नरगंधर्वगन्धर्वीनीत्यादिभिर्देवासु
रगस्तुममूहेः परिपूरितानि किलिक्किश्वाखानिः घोरगकरणि भयान
कामिनवनाद्यैरसेनात्पन्तमनोज्ञादकरणि वेतालभूतसंघैरधिष्टि

२२

तानिति सृंति अष्टमशानानिचिन्तयेत् अष्टमशानं विज्ञानाष्टकवि
शुद्धं भवविज्ञानमिति चक्षुरादिपंचज्ञानं आलविज्ञानं मनोविज्ञा
नं क्लिष्टमनोविज्ञानं आदर्शस्वप्नमायामरीचिकागंधर्वनगरं प्रविश्र
तकजनचंद्राकाशमिति अतएव अष्टमशानाष्टकं सर्वधर्मपरिज्ञानेन शास्त्र
शास्त्रवर्जितं इत्यष्टविज्ञानं दृष्ट्वा नैष्ठिकशानानि इदानीं वक्तव्या
दिचतुर्महाभूतपरितनं कुर्यात्तारं कथ्यते चतुःस्तु पस्थानविभुश्चाय

हेद्य
२३

तुदारं चतुःप्रहाणानि चत्वारस्तोत्राः स्मृताः चतुर्मात्रिणाद्विभुध्या
चतुर्वेदिकापंचेन्द्रियाणि चतुरस्रं वज्रं च पंचवलगनि चत्वारिस्तोत्रा
नि हास्यं हारं च आर्याष्टांगिकमार्गविभुध्याष्टोत्तंभाः प्रकल्पिताः
सप्तबोध्यानि पक्षिणीक्रमशीर्षद्वयचामरविताम्रपरायताकाश्चेति २३
कूयगारं सप्तविंशदोधिपाक्षिकधर्मविभुध्याष्टोत्तंभाः प्रकल्पिताः
इत्येककूयगारं सप्तबोध्यानि पक्षिणीक्रमशीर्षद्वयचामरविताम्रपरायताकाश्चेति

प्रतिउक्तवदोक्त्यं स्वरूपेणापृथिव्यादिकमंध्यायात् अथबोधिषा
क्षिकधर्मभेदाः कथ्यन्ते आर्यसरोरुहपादप्रशास्तः पृथमं तत्र विद्य
ह्युत्पत्ति तद्धर्मं तद्धर्मः सर्वभूतं तस्मात्प्रथमं कायमुत्पन्नं अतः
वेन तस्य भावं तद्धर्मरूपं पश्चात् तद्धर्मरूपं स्मृत्युत्पन्ने रभावात्
पूर्वरूपं अशेषवस्तुतत्त्वस्वभावं तस्माच्चित्तप्रकृतिरिति ते स्मृतिशब्दे
न भरणे चेत् तदा प्रतिभासते कथं कल्पिताकारेणातेन विनानेन भ

हृदी
२४

वतिस्वरूपं सपुनर्दर्पणप्रतिविंबयथा तथैवभासते अपत्तिप्रति
कल्पिताकारं उपस्थानशब्देनकिम् उत्तमाउत्तमस्थानंभनेनत्युप
स्थानं उत्तमंउभास्वरांस्मृतिशब्देनयुक्तं तदुपस्थानस्थितिहेतोः
पूर्वद्वारंकल्पयेदेवंभूतं कायानुस्मृतिउपस्थानविभुषापूर्वद्वारं
एवंवेदनानुस्मृत्युपस्थानविभुषादक्षिणाद्वारं एवंधमनिस्मृत्यु
पस्थानविभुषापश्चिमद्वारं एवंचिन्तानुस्मृत्युपस्थानविभुषाउत्तरद्वारं

२४

रं एवंभवतीतिकथं रूपंविहायवेदनानचेत्यनेनसंज्ञापितथा सं
स्काराएवंभवति किनुयथामायायथास्वप्नगंधर्वनगायथा तथे
वप्रतिभासतेद्याः एवंरूपवेदनासंज्ञासंस्काराः विज्ञानविरूपिताः स
र्वधर्माप्येवं विज्ञानमप्यस्तीकं कथंविचारसहचेत् विचारमिति किं
एतेविज्ञानधर्माविद्विषयतास्तेदक्षिणकामावाइतिशक्येतिः तस्मादि
ज्ञानमपि क्षणिकं कथं सर्वधर्मविचारेणचामीकणदिभिः परिरचितं य

हेटी
२५

तदिधर्माः तद्धर्माभावेयथाऽध्याभावः तथासर्वधर्माभावेविज्ञाना
भावः अतएवविज्ञानमपि क्षणिकं यथाग्राह्यवस्तुभावेग्राहकाभावः
तथाग्राह्यग्राहकाभावेगृहणाभावः पुनर्यथाग्राह्यमानव्यग्राहकस्थि
तिः तथाग्राह्यग्राहकामाणस्यगृहणास्थितिः तयोरभावेगृहणाभा
वः शेषरूपं हि सत्त्वाकारं उन्पत्तिविश्रुत्याविज्ञानयते एवंभूतकारं
चतुष्टयं ध्यातव्यं निर्माणा लीकस्वरूपं चतुःप्रहणानि चत्वारस्तो

२५

दृशाः स्मृता इति । अनुत्पन्नानां पापानां प्रतिपक्षः उत्पन्नानां प्रतिप-
 क्षविद्येदं अनुत्पन्नानां कृशमूलानां उत्पादनं उत्पन्नानां कृशमूला-
 नां बुद्धत्वे परिणामनाचेति प्रतिपक्षविद्येदं उत्पादपरिमणा इति
 कस्य प्रतिपक्षः एगाक्षे शस्यतस्मादनुत्पन्नैशस्य भविष्यतीति उत्पा-
 दस्य कृतविरोधोऽसौ प्रतिपक्ष उत्पन्नेऽपि एगादिः शस्यविनाशा-
 याभावनया तस्य विद्येदः तस्मादेतद्विनाशात्तन्मिषाभावः अतः

हेरी
२६

एवमिदमप्यपरोक्षमिति कल्पना इयं सत्त्वेन सहसा धारणा कर्तुं कामना
परीक्षा मना इति प्रहारा चतुष्टयविशुद्धा चत्वारस्तोरणाः चतुर्गुण
पादविशुद्धा चतुर्वेदिका द्वादशोर्वीर्यं भीमाः चित्तः द्वादशतिः भक्त्यन्नाद
रत्ना चित्ते एवं वीर्याप्यन्ताभिलाषता भविद्देहः तेनैवान्वरतविचा
रणा मीमांसेति विचारमपि स्वरूपेण तेनैव स्वपरतदाकारकरणा
हिनामविचारैः चित्तेति स्वरूपाकारे पादश्चित्तपर्यन्त तस्माच्चित्त

स्यपर्यन्ततासाक्षात्क्रिया एवं चत्वारः स्रष्टृपादादविभुद्धवेदिकाचतु
स्यं स्रष्टृत्वादिमिति योसौतिर्माणाविभुद्धाकारतस्य स्फुरत्संहारविग्रहं
नामयथेष्ट्या स्रष्टृः अस्याकारस्य साक्षात्कारेत्पादः तस्मादेतेन विना
स्वरूपवशात्तात्पर्येण नास्तीति पंचेन्द्रियाणि चतुरस्रं वज्रं सर्वं चेति अ-
र्द्धेन्द्रियं वीर्येन्द्रियं स्मृतिर्द्विष्यं समाधीन्द्रियम् पंचेन्द्रियमिति अभिः
संप्रत्ययः प्रथमहेतुपरान्तः अर्द्धेन्द्रियशब्देन भरणे अल्पताद्वयः द्विती

हेरी
२०

येष्ववर्तनमात्मनं विज्ञानगतिं विहारसंसारमासाद्यः प्रवर्तयतीति प्र
वर्तनं धीर्येन्द्रियशब्देन भगवते तत्त्वतोऽर्त्तियोगः तृतीयआत्मेति
ज्ञानविद्येदेचित्रप्रवेशमात्रेणायशकारस्तस्या कृतिमोत्यादेयो मो
स्मृतः स्मृतान्द्रियशब्देन भगवते चित्तेकायताचतुर्थः अग्रशब्देन
सम्पक्मार्गः तेनेसहैकताचिन्तेकायतासमाधिसम्पत्तिमिधि
यते वज्रसूत्रेति पंचोखाः पंचप्रकाशः पंचतथागतं भेदेन

३

नभेदिताः सन्ति तन्मध्ये बुद्धागारं वज्रशब्देन सर्वेन सह समं समं
वज्रमभेदं प्रज्ञेदियशब्देन सर्वधर्माप्रतिष्ठानमिप्रतिपादितं चेत्
तदा समाः प्राकारः तथागतानामन्योन्यभेदेनास्तीति यद्वज्रधारस्व
भावेन श्रुति वज्रसूत्रे रत्नं कर्तेति एभिः प्राकारैरत्नं कृतं चिन्तयेत् तथा
नागारं चत्वारि कोणा हारार्द्धं हारं चेति पंचवलयानिति आद्यावत्
वीर्यवत् स्मृतिवत् प्रज्ञावत् चेति अभिसंप्रत्ययः प्रथमो हेतुः ह

हे ५
२८

तोपरि पूरावलं सामान्यसाक्षात्कारः तसंपादयतीति श्रद्धावलशब्दे
नभरणते अनवरतदुर्विर्जकत्वाप्रवर्तयतीति वीर्यवलं पुनःस्तत्र क्ष
णमपि चैतन्यं नोपलभेत अहर्निशियोगं यतः ततः स्मृतिवलं चित्तेका
ग्रतायथाभूतगतं यथाभूतशब्देन सर्वधर्मातिपलं भोऽयमार्गः तं
साक्षात्कारं करोतीति तेनाभिन्नं तत्साक्षात्कारं समधिबलं शब्देन भरण
ते एवं चतुर्वलविभुङ्कोराचतुष्टयम् चतुर्दिश्याणां परिपूरणं क

२८

येतीति चत्वारि वलाः परिपूरणशब्देनार्थपूरणमिति प्रज्ञावलेन
हारद्वहारं वलप्रागुक्तम् प्रत्येन्द्रियसंपादितं सर्वधर्माप्रतिष्ठानं
यत्तत्तत्पूरणमाशास्काररूपम् तेनाभिन्नमात्मानं प्रज्ञावलेन हार
द्वहारभावनातेनोक्ता ५ आर्यासांगिकमार्गैरेष्टं भावप्रकल्पिता
; आश्रयापरित्यागेनामसम्पक्ववि अविस्मृतादकवचननाम
सम्पक्वकल्पः दशकुशलानतिक्तमन्त्रामसम्पक्वाकः सत्त्वाविहे

हेरि

२९

ठनाचित्तं नाम सम्पत्कर्मतः दशकुशलैकमनःसम्पगाजीव आ
त्यक्तिकनेशमचित्तं नाम सम्पत्कव्यायामः व्यायामो नाम भावाविद्ये
इः कालत्रय एकदशाशता सम्पत्कस्मृतिः त्रैलोक्येकमूर्तिः सम्प
त्तमाधिश्चेति एभिस्तंभादप्रकल्पिताः सङ्गागानिपक्षिणीक
छ मशीर्षद्वैत्रचामरद्यराष्टापताका इति स्मृता सर्वदाकालकर्परिज्ञान
स्मरन्नामस्मृति संबोध्यं भनवरत्नमहासत्वावबोधनं नाम धर्मप्र

२९

तिव्यसंबोध्यंगः ताविच्छिन्नमहायोगेनप्रवृत्तिनामवीर्यप्रवीचयसं
बोध्यंगम् नारात्म्यं विनानात्परतिरितिप्रतिप्रविचयसंबोध्यंगम्
सर्वशब्दस्य ताकसराभिन्नयोगनामप्रलब्धिप्रविचयसंबोध्यंगम्
अविपरितन्वप्रान्तिनामसमाधिप्रविचयसंबोध्यङ्गम् समाधोभ
उ नाभोगप्रवृत्तिनाममुपेक्षाप्रविचयसंबोध्यङ्गम् एभिः संबोध्यङ्गैः
पक्षिणादयउक्ताध्यातव्याः एतेनसप्तत्रिंशदधिकधर्माभेदेन

हेटी
३०

कृदागारभावनापर्यन्तेन प्रथमं श्रुत्वा तदौ सर्वज्ञाताभिः संवर्धितं कृत्वा
३) इत्यनी हेतुवज्रधारायाः कथ्यते कृदागाराभ्यन्तरे विश्वदत्त
कमलकर्मकोपरिचतुर्मासः सूर्याज्ञानदृष्ट्यः हेकारवज्रेणाव
ल्लविस्तुमहेश्वरदेवेन्द्राः कायोमृत्युः केशोदेवपुत्रश्चः एते च त्वा
रोमाणाः स्कंधानां केशकारकाः अथ तदुपरि सूर्याज्ञानान्दृष्ट्वाः
तस्योपरि अनुरोमविलोमेन भकारादिस्वरैर्दिग्गतां कृत्वा तत्परि

३०

गामेनचन्द्रमण्डलंविभाव्यः द्वात्रिंशत्तमहायुक्तफलक्षणासूचकम्
आदर्शज्ञानस्वभावं कक्षादिचरोऽदृश्यनेत्यक्षरषट्कंदत्तादिगु
णितंरुत्वाअनुरोमविरोमेनदृष्टान्तपरिणामेनसूर्यमण्डलंपश्येत्
अशित्युर्व्यंजनसंसूचक समताज्ञानस्वभावंअनयोर्मध्ये ह्रंअंवी
जद्वयंदृष्टान्तसंभवविश्ववर्णांकितकरोटकर्त्तिकंपश्येत् बीजद्वयेनां
कितंप्रत्यवेक्षणाज्ञानं बीजादृशमीतिश्चायानन्तलोकधातुनावभा

हेद्य
३१

शान्तीयतत्रैवप्रवेश्यसर्वानिपेकंभावयेत् कृत्वा नुष्टानज्ञानं एतत्सर्वं प-
रिणाम्यरूढित्वात्मानं श्रीहेतुककल्पं सुविशुद्धधर्मधातुज्ञानं एतेन पं-
चाकारं बोद्धव्यम् आदर्शज्ञानेन यथा दृष्टं रूपं समताज्ञानेन तथा स-
मासी कृतं प्रत्यवेक्षणाज्ञानेन प्रत्यवेक्षितं तथा पुनः कृत्वा नुष्टा ३१
तज्ञानेन यत्करणीयं तदेकीभावकृतं सुविशुद्धधर्मधातुज्ञानं
सर्वकारेण सहैकरूपः इति पंचाकाराभिर्सं बोधिः

एतेत्रैलोक्येकमूर्तिमभिसमीक्ष्य। ततः पूर्वादिदारेषु यथाक्रमं वले
त्रोपेन्द्रतडाः तथैव ऐशान्यादिकोरोषु वैवश्वतः वित्तनायकनै
कृतिवेमचिन्त्रिणाश्च एवमष्टासनादि विभाव्यत उपरिचंडार्क संपु
टमध्येषु गंचैवैघंपुंशंचैडंशतिवीजाश्चकंपश्येत् तत्परिणतानि
गौर्या। हीनाचिक्लानिकर्तिरूपी एकर्मसर्पसिंहभिक्षुचक्रावज्जाणि
चित्तयेतेन तेनाधिष्ठितानि सर्वमेकत्र परिणाम्य गौर्यादयो निष्ठा

हेरि
३२

दनीयाडष्ट्याः खेचरीभूचरीनैरात्माचकायवाक्चित्तपमेषुडष्ट्यान्
त्वमंत्राजुमारतः एतेनभाव्यमराउलमुक्तं एतासांवर्णाविज्ञादिवश्य
ते विशुद्धिश्चेदानीं अथरूपयालोचनेरक्तेरूपेतिमत्वेषुएकचि
त्ततास्त्रेहः तेनरक्तेनेत्रं कृष्णांगौमैत्रचिन्तनः मैत्रचिन्तनरतिस्कं
धधागुदंडियागांनिरोधः तेनमैत्राचिन्तेनकृष्णांग नेत्रशुद्धिस्त्रिव
जुल्लकायवाक्चित्तानांनिवारणंत्रिवर्जं मंग्रहवत्कचतुस्केनचत्वार

३२

श्रुताः स्मृताः संग्रहवत्कृति दार्ढ्यप्रियवचनं अर्थचर्यासमानार्थता
चेति अचिन्त्यतन्त्रेचिन्ताशेषां नामदानं तत्राचिन्तेचिन्ताशेषो य
थासुखनथाप्रतिर्यथोपदेशादोधयं सहादेहान्तिकयायथासुवर्ण
सुखेति तत्तन्प्रियवचनशब्देन भरणे अथकायवाकिर्न विनायथाच
रांतथार्थचर्याशब्देन भरणे समानार्थशब्देन सर्वेकमूर्तिनानाम
स्तदेवचतुर्णां चारणानां बुद्धिः सुखात्मसौविमोक्षविशुद्धानि रूपं प

हेद्य
३३

स्पतिभूत्यमनकाशम्यतिभूत्यं शुभाशुभज्ञानमापन्नं पश्यतिभूत्यम्
ऊर्ध्वदिक्तं पश्यतिभूत्यं आकाशमापश्यतिभूत्यं अकिंचनमापन्नं
पश्यतिभूत्यं नैवज्ञानमापन्नं पश्यतिभूत्यं संवित्तिनिरोधं पश्यति.
भूत्यं इत्यष्टौ विमोक्षविशुद्धासुखाः विमोक्षमिति सर्वत्र विमुक्त ३३
मुखमापन्नमिति महासुखेन त्वपरं संवित्तिज्ञाननिरोधश्चेति भुजा
ः षोडशभूत्यताशुद्धाः षडशभूत्यनेति अध्यात्मभूत्यता वहिर्द्वाभू

न्यता अध्यात्मवर्हिर्द्वाभूयता महाभूयता भूयताभूयता
परमार्थभूयता संस्कृतभूयता असंस्कृतभूयता अत्यन्तभू
यता अनवगुणभूयता प्रकृतिभूयता अप्रकृतिभूयता सर्व
धर्मभूयता अभावभूयता स्वभावभूयता अभावस्वभावभूय
इति षोडशभूयता इदानीं भूयता र्थवक्यते सकलधर्मा
नभूयता इत्यध्यात्मभूयता सर्वधर्मावाह्यान्तयेववर्हिर्द्वाभूय

हे. टी
३४

ता शून्यता कर्तृणाभिन्नं यथोयोग भवति गुरोपदेशान् तथा ध्यात्वा
वहिर्द्वा शून्यता अभिन्नयोगाद्यन्तभूतयामहा शून्यतेत्यभिधीयते म
हायोगाच्चून्यन्तच्चून्यं भण्यते अतएव परमार्थ उत्कृष्टा उत्कृष्टतरं
तिपरमार्थशून्य एताः षड् शून्यताः तभिः संस्कृता सर्वाकारेणा
एकीकृता संस्कृतशून्यतेति असंस्कृता असंस्कारेपि न विद्यन्ते
जाते सर्वकारैकमुक्ता इति असंस्कृतशून्यता सर्वाकारवशेपेता

३४

नामान्यंतशून्यता अनवराग्रशून्यता इति तेन सह भेदेनास्तीति प्रकृति
शून्यतेति प्रकृतिः यच्चाकारोद्भूतार्थवाकारमिति आकारशून्यं इति प्रकृ
ति शून्यता स्वभावत्वास्तीति प्रकृतिस्वभावाप्रज्ञापारमिता इत्यप्रकृतिशू
न्यता स्यादजंगमपरमागुरपि सर्वधर्मः सर्वधर्मशब्देन उक्तमिति य उक्तं
तत्सर्वशून्यं इति सर्वधर्मशून्यता अभावमिति किं जगत्सर्वं अनात्तवक्त
स्वभावदर्शनस्वरूपतः प्रकृतिनिजाख्याते सर्वधर्मशून्यता स्वभावमिति

हरी
३५

स्वेतिमुचितं चित्तमप्यभावं इति स्वभावभूयता आकाशधातुविज्ञा
नस्कंधघोरेकीभावेयथाभवेद्रूपं अभावस्वभावभूयताचक्षुश्चक्षुः
चेतिनिगदितंतथा एतानिभूयशुद्धाभुजाः प्रकृतितानातेषां
अथमुखवर्णाविशुद्धिश्चकथ्यते प्रथमंमुखं कृष्येति ह्यं देवकर्म
साधनार्थं इंद्रियानां निवारणं च वाममुखं रक्तवर्णार्थसाधनं
कायवाक्चित्तस्य एकीत्वभावतावत्सान् दक्षिणं सूत्रं शांत्यर्थं।

३५

थं स्कंधधात्वा यत्तैर्नैश्वश्रुद्धदेवताहंकारतानामशान्तं व ऊर्ध्वस्ववि
काण्डिनंधूर्मं पश्चिमे उद्धतकेशनाशार्थं द्वेषादयः उद्धतकेशं चैव
चतुर्मासविनाशार्थं मुखानि चत्वारि भृंगमन्त्रिभानि स्कंधाश्च योमारः
स्कंधमार स्कंधानां स्कंधस्वभावमृत्युसारं मन्त्रापकारनामकेशमारो
प्येव स्त्रीलोल्यनामदेव पुत्रमारं च कथितं शक्तिमारं च तुष्ट्यर्थं विनाशार्थं
मुखानि चत्वारि भृंगमन्त्रिभानि चिकानां शुद्धिः कथ्यन्ते ऊर्जरोदयो

हरी
३६

भविष्यतीतिउत्पादस्यकृतविरोधोसोप्रतिपक्षः उपनेत्वविशगादिक्लेशस्य
विनाशायानयाभावनयानस्यविद्येद तस्मादेतदिनाशातभामिषाभावः
अतःस्वतिरामयपरोत्पत्तिरुत्पन्नश्यंसत्वेनसहसाधारणकर्तृकामता
परिणामना इतिप्रहाराचतुष्टयविशुद्ध्याचत्वात्पौरणाः चतुर्नाद्विषा ३६
इविशुद्ध्याचतुर्वेदिकाद्यदेवीर्यमिसांसागचित्तः दृश्यतिअन्त्यतादृता
चित्ते सर्ववीर्याप्यन्ताभिलाषिताभविद्येदः तेनेवानवरतविचार

७
गामिमान्सेति विचारमपि स्वरूपेणातेनैव स्वपरतदाकारकारां हिना
मविचारः चिन्तेति स्वरूपाकारेणादश्चिन्नपर्यन्त तस्माच्चिन्नस्य पर्यन्त
तासाक्षात्क्रिया एवं चत्वारः अद्विपादादिविभुद्धं वेदिकाचतुष्टयं न भू
त्वा इति योसौ निर्माणा विभुद्धाकारस्तस्य स्फुरत्संहारविग्रहं ना म
थेष्ट्या न द्विः अस्याकारस्य साक्षात्कारेणादः तस्मादेतेन विना स्वरू
पवशागाण्यप्रवेशो नास्तीति पंचोदियाणि चतुरस्रं वगुस्तु चेत्येति

ह. ६१
७

श्रुतं द्रियं वीर्यं द्रियं स्मृतिं द्रियं समाधीन्द्रियं प्रज्ञं द्रियमिति अभि
 संप्रत्ययः प्रथमहेतुपादानः श्रुतं द्रियशब्देन भण्यते अत्यन्तदूरतः द्वि
 तीये प्रवर्तनमात्मनं विज्ञानानि वृत्तिं विहाय समारकर्मकानां संसारमा
 साद्य प्रवर्तयतीति प्रवर्तनं वीर्यं द्रियशब्देन भण्यते तत्त्वतोऽहं
 शिष्यो गः तृतीये आत्मेति ज्ञानविद्येदे चित्रप्रवेशमात्रेण यथाकार
 लस्याकृतिमोत्पादे यो सोऽस्मृतः स्मृतिं द्रियशब्देन भण्यते चित्ते ।

कायताचतुर्थे अयशहेनसम्पकमार्गः तेनैसहेकताचिन्नेकाग्र
तासमाधिसत्त्वमित्पभिधीयते वज्रसूत्रेति पंचोखाः पंचप्राकारः
पंचतथागतभेदेनभेदिताः सन्ति तन्मध्ये बुद्धागारं वज्रशहेनसर्वेन स
हसमं समं वज्रमभेद्यं प्रज्ञेन्द्रियशहेनसर्वधर्माप्रतिष्ठानमिति प्रतिपा
तयेत् तदासमाप्रकारः तथागतानामन्योन्मभेदेनास्तीति यद्
बुधस्त्वभावेन इति वज्रसूत्रे रत्नं कृतेति एभिः प्राकारैरत्नं कृतं चित्तं

३
हे ६।
३८

येत्तु ध्यानागारं चत्वारि कोनानि राहागर्द्धहारं चेति पंचवलानिति
अद्यावलं वीर्यवलं स्मृतिवलं प्रज्ञावलं चेति अभिसंप्रत्ययः प्रथ
मो हेतु हेतो परिपूरां वलं सामान्यं साक्षात्कारः तं संपादयतीति
अद्यावलशब्देन भाष्यते अनवरतमुच्चित्तं कृत्वा प्रवर्तयतीति वीर्य
वलं पुनस्तत्र क्षणमपि चेतन्यं नोपलभ्येतः अहर्निशि योगं यतः
ततः स्मृतिवलं चित्ते कायना यथा भूतगतं यथा भूतशब्देन सर्व

३८

धर्मातिपलंभोः ॥ ७ ॥ मार्गः तं साक्षात्कारं करोतीति तेनभिन्नं तत्सा
क्षात्कारं समाधिवत्करोति न भवति ते एवं चतुर्वलविभुदं कोणाचतुष्ट
यं चतुर्दिश्याणां परिपूरणं करोतीति चत्वारो वलाः परिपूरणश
ब्देनार्थपूरणमिति प्रसावलेन हाराद्द्वारं वलप्रागुक्तं प्रज्ञेदियं संपा
दितं सर्वधर्माप्रतिष्ठानं यत्तत्संपूरणं साक्षात्कारं कृतं तेनाभिन्नं
मात्मानं प्रसावलेन हाराद्द्वारभावनातेनोक्ता ५ आर्याष्टांगिक

हरी

३९

मार्गे रवेस्तं भावप्रकल्पिताः आरश्रयापरितागोनामसम्पकृष्ट
द्विः अविस्मृताश्चकवचननामसम्पकृतकल्पः दशकुशलानतिक्रि
मं नामसंम्यक्काकः सत्त्वाविहेटनचित्तनामसम्पकृतमार्तिः दश
कुशलैकमनःसम्पगाजीवः आत्मनिकनैरात्मनिकितं नामसम्प
कृत्यायामः व्यायामो नामभावाभावविद्येदः कालत्रयरूपक
क्षणाक्षतासम्पकृतस्मृतिः त्रैलोक्यैकमूर्तिः सम्पकृतमार्गिध्वे

३९

ति एभिस्तंभावप्रकल्पिताः सत्रांगानि पश्चिणीकमशी
र्षद्वयचामरपराहाभनाकाइति स्मृताः सर्वदाकालकृत्यपरिहा
नस्मारनामस्मृतिसंतोध्यंगम् अनवरतमहासत्वावबोधनना
मधर्मप्रविचयसंतोध्यंगः नाभिदिन्तमहायोगेन प्रहर्तिना
मवीर्यप्रविचयसंतोध्यंगं नाशस्यं विना नात्पारितिरिति प्रीतिप्र
विचयसंतोध्यंगं सर्वदा भूयता कुरुणाभिन्नयोगनाम प्रलक्षि

हे. टी

४०

प्रविचयसंबोध्यंगम् अविपरिततत्वज्ञानिनामसमाधिप्रविच
यसंबोध्यंगम् समाधौअनाभोगप्रवृत्तिर्नामउपेक्षाप्रविचय
संबोध्यंगम् एभिःसंबोध्यंगैःपक्षिणापादयउक्ताध्यातव्याः
एतेनसप्तविंशदोधिपाक्षिकधर्माभेदेनकूटागारभावनापर्यन्ते ४०
नपथमंभूयतादौसर्वज्ञताभिसंबोधिहृत्ताः ३० इदानींनुव
जुधरात्पादःकथ्यते कूटागाराभ्यन्तरेविश्वदलकमलकगणिको

परिचनुर्मासः सूर्याकानाड्युत्पाः हेकारवज्रेणवल्गाविल्लुमहे
ध्वरदेवेन्द्रा कापोमृत्युलेशोदेवपुत्रश्च एतेचत्वारोमासः स्कंधा
नाल्लेशकारका अथतदुपरिसूर्याकानान्द्रदृष्टाः तस्योपरि
अनुरोमविल्लोमेनभकारादिस्वरेर्दिगुणितं कृत्वा तत्परिणामेन
चंद्रमण्डलं विभाव्यः द्वात्रिंशत्पलपुन्यलक्षणासूचकं भाद
शज्ञानस्वभावं ककारादिवर्गोऽष्टद्वयनेत्यक्षरषट्कदत्वाद्धि

हेरी
८१

गुणितं कृत्वा अञ्ज रोमविलोमेन दृष्ट्वा त्वरिणा मेन सूर्यमराउलं प
 शेत् अशीत्यु व्यंजनसंश्रवकः समताज्ञानस्वभावं अनयोर्मध्ये
 हं अंवीजदयं दृष्ट्वा तत्संभवविश्ववज्रांकितकरोटकर्तिकं पश्येद्विज
 दयेनांकितं प्रत्यवेक्षणाज्ञानं वीजादश्मीनिश्चार्य नन्तलोकधातु ४१
 नावभाष्यानीय तत्रैव प्रवेश्य सर्वानपेकं भावयेत् कृत्वा प्रष्टाञ्ज
 ज्ञानं एतत्सर्वपरिणाम्य हृदित्यात्मानं श्रीहेतुकं रूपं भुवि भुञ्जथ

मधातुज्ञानं सर्वकारणसहेकरूप इति पंचाकाराभि संबोधिः
एतेन त्रैलोक्येक मूर्तिमभिसमीक्ष्यः ततः पूर्वादिद्वारेषु यथा क्रवं
डोपेन्द्ररुद्राः तथैव ऐशान्यादिकोशेषु वैवस्वतः विज्जनायक
कृतिवेमचित्रिनश्च एवमष्टासन्नानि विभाव्यत उपरिचंडाकः संपु
टमध्येषु गं चं वं घं पुं शं चं डं इति बीजाष्टकं पश्येत् तत्परिणतानि
गौर्यादीनां चिक्रानि कर्त्तिकृपीतकूर्मसर्पसिंहभिक्षुचक्रावग्राणि

हे टी

८२

चिन्तयेत्तेन तेनाधिष्ठितानि सर्वमेकत्र परिणाम्ये गौर्यादयो निष्पा-
दनीयाः दृष्ट्याः खेचरी भूचरी नैरात्मा च कायवाक्चित्तपद्मेषु दृष्ट्या
मूलमंत्रानुसारतः एतेन भाष्यमण्डपमुक्तं एतासां वर्या चिक्रादि
बध्यते विष्णुद्विभेदानी अथ रूपया लोचने रक्ते रूपेति सत्त्वेषु
एकचित्तता स्नेहः तेन रक्तनेत्रं हृद्यंगो मेव चिन्ततः मैत्रचिन्तशक्ति
स्वस्थानुशङ्कित्याशां निरोधः तेन मैत्रचित्तेन हृद्यंगः नेत्रशक्तिः

८२

त्रिवर्गेण कायवाक्चित्तानां निवारणं त्रिवर्गं संयहवस्तुचतुस्के
न चत्वारश्चरणाः स्मृताः संयहवस्त्विति दानं प्रियवचनं अर्थचर्या
समानार्थता चेति अचिन्त्यतत्त्वे चिन्तारोपणान्नाम सतम् तत्राचिन्ते
चिन्तारोपणो यथा सुखतथा प्रीतिर्यथोपदशाद्योऽङ्गम् शब्दद्वेदन्ति
कषा यथा सुवर्णं सुखेति तत्त्वं प्रियवचनशब्देन भरणे अर्थकाय
वाक्चित्तं विना यथा चरणा मथार्थचर्या शब्देन भरणे समानार्थ

हेरि
४३

शहेनसर्वैरेकमूर्तितानाम एतदेवचतुर्धाचरणानांविभुद्धिः सु
खात्मस्यैविमोक्षविभुद्धानिरूपं पश्यतिभूयं अनवकाशं पतिभू
यं शुभाशुभज्ञानमापन्नं पश्यतिभूयं कृद्विस्तृतं पश्यति।
भूयं आकाशमापश्यतिभूयं अकिंचनमापन्नं पश्यतिभूयः
नैवज्ञानमापन्नं पश्यतिभूयं सर्वविनिरोधपश्यतिभूयम्
इत्यस्यैविमोक्षविभुद्धानुखाः विमोक्षमिति सर्वत्रविमुक्त

४३

सुखमापन्नमिति महासुखेन स्वपरसंवित्तिराननिरोधश्चेति भुजाः
 षोडशभूयताभुजाः षोडशभूयतेति अध्यात्मभूयता वहिर्द्वाभूय
 ता अध्यात्मवहिर्द्वाभूयता महाभूयता भूयताभूयता परमार्थ
 भूयता संस्कृतभूयता असंस्कृतभूयता अत्यन्तभूयता अनव
 रागभूयता प्रकृतिभूयता अप्रकृतिभूयता सर्वधर्मभूयता स्व
 भावभूयता अभावस्वभावभूयता इति षोडशभूयताः इहानीभू
 यतार्थचकथ्यते सकलधर्मान्तिभूयता इत्यध्यात्मभूयता सर्वधर्मा

हेर
४८

वास्यातथैववहिर्द्वाभ्रन्यता भ्रन्यताकरुणाभिन्नयथायोगभवति
गुणोपदेशात् तथा ध्यामवहिर्द्वाभ्रन्यता अभिन्नयोगाद्यन्नभूतयाम
हाभ्रन्यतेत्यभिधीयते महायोगाद्भ्रन्यतच्छ्रुत्याद्युन्यंभरणपते अतए
वपरमार्थः अरुपाडुत्कृष्टतरंरतिपरमार्थभ्रन्यता एताःषट्भ्रन्यताः
ताभिः संस्कृतासर्वाकारेणाएकीकृतासंस्कृतभ्रन्यतेति असंस्कृति
असंस्कारोपिनविद्यते नानोसर्वाकारैकमुक्ताइति असंस्कृतभ्रन्यता
सर्वाकारवशेपेक्षानामान्यतभ्रन्यता अन्वरायभ्रन्यताइतितेनसह

४४

भेदोनास्तीति प्रकृतिभ्रूयतेति प्रकृतिः पञ्चाकारोद्भूता पञ्चाकार
मिति आकारभ्रूयंशतिप्रकृतिभ्रूयतास्वभावंनास्तीति प्रकृतिस्वभा
वाप्रसापारमिता इत्यप्रकृतिभ्रूयता स्यादरजंगमपरमाणुरपि स
र्वधर्मः सर्वधर्मशब्देन उक्तमिति यदुक्तं तत्सर्वभ्रूयं शतिसर्वधर्म
भ्रूयता अभावमिति किम् जगत्सर्वअनातचक्रमिव भावदर्शनं स्वरू
पतः प्रकृतिनिर्गम्याते सर्वधर्मभ्रूयतास्वभावमिति किं चेति मुचि
तं चित्तमप्यभावंशतिस्वभावभ्रूयता आकाशधातुविज्ञानस्कंधयो

हेही
४५

रेकीभावेयथा भवेद्वयं अभावस्वभावभ्रूयताचभ्रूयतेतिनिगदितंतथा
एताभ्रूयताः शुद्धाभुजाः प्रकीर्त्तितातेषां अथमुखवर्गाविभुद्धिश्चक
थ्यते प्रथमंमुखकृष्णं देवकर्मसाधनार्थं इंदियाणां निवारणं च वाममु
खं रक्तं वश्यार्थं साधनं कायवाक्चित्तस्य एकी स्वभावतावत्सात् दक्षिणं
शुक्लं शांत्यर्थं स्कंधधात्वा यत्नेन शुद्धदेवताहंकारतानामशांतश्च
उर्ध्वास्यविकर्णदिनं धूमं पश्चिमे उद्भूतकेशनाशार्थं देषादयः उद्भूतं के
शं चेवचतुर्मुखं विनाशार्थं सुखानि चत्वारि भृंगसन्निभानि स्कंधा अयो

४५

मार स्कंधमारः स्कंधानां स्कंधस्वभावमृत्युसारं सत्त्वापकारं नाम त्के।
 शमारोप्येवं स्त्रीलोकं नाम देवपुत्रमारं च कथितं इति मारचतुष्टयवि
 नाशार्थं मुखानि चत्वारि भृंगं सन्निभानि चिकानां भुविः कथ्यन्ते कुंजर
 दयोगृहीतानां नात्केशोपशान्तयेनानात्केश इति काशश्वासस्तथोत्तादृश
 यक्रष्टविचर्चिका स्त्रीहृत्तद्वस्वरूपाश्च गजाद्याः परिकीर्तिताः इत्युक्तं
 शाः हतेकरभूताः सत्त्वाभाजनोपरिधारिता इत्यर्थः धनदानाः पृथिव्यादे
 अष्टैश्वर्यप्रसिद्धार्थं वामेन गृहीतं चिक्रं कार्यैश्वर्यं वागे श्वर्यं तथैव च मृ।

हेटी
४६

दिः सर्वगतैश्वर्यं श्रद्धाकर्ता गुणाष्टकं कायानन्ते कार्यत्वार्थं सर्व
भाषावदतीति वागैश्वर्यम् सत्त्वज्ञानातीति चित्तैश्वर्यम् अजिनाभा
लोकधातुं पश्यतीति अद्वैतैश्वर्यं त्रैलोक्यैकमूर्तिः सर्वगतैश्वर्यम् का
मेन महासुखमयं सत्त्वानामभिलाषयतीति कामैश्वर्यम् इच्छाशब्देन का
मसुखं चेतुः कर्तृति कर्ता वबुधरता इति कर्तृश्वर्यं एतेन चिक्तानां विभु
दिः भाजनातां विभुदिः कथ्यते भाजनं कर्तृणां प्रतिपादनं भुजाभूत्वा
ताभुक्ताः एतेन भूत्वा कर्तृणां भिन्नत्वं प्रतिपादितं मात्रा पंचबुद्धाः

४६

स्फुरिति मात्रेतिमुद्रा पंचतथागताभुद्धाःमुद्रेतिपरिच्छदः च८
नीकुंडलक राधिचहस्तेरुचकमेघलं भस्मेतिमुद्राषट्कं प्रकीर्तितम्
षण्मुत्रेति सम्यक्ज्ञानं सम्यक्ज्ञानमिति यत्रज्ञानाभावंज्ञाना
भावेयद्रूपं तत्सम्यक्ज्ञानंभवेत् पंचाशदक्षरविरचितास्कंधेशिरो
मालिका अत्रिपंचाशदक्षरविभुद्धेति युगनक्षमार्गापदर्शिकाक
ण्टेशिरोमाला नवनाद्यैरस्यचकथ्यते दशनीत्रैरात्मालिनंभयान
कं सत्त्वानुकथयचित्तंकरुणा मायारूपमनुतं प्रहीणगगदिक्के

हेदी
४७

शत्वात्शान्तं स्तेनवनाद्यैयुक्तं भगवन्तमात्मानं हेतुभूतं भुक्त्वा पंच
मृगाः मालादोपरि पंचकं धानात्रिः स्वभावत्वं प्रतिपादितं विश्वव्यापि
तम् मृद्धिर्विश्वार्थकरणा यथा यथा परिज्ञानाच्चिनेत्रं प्रतिमुखेषु स
र्वज्ञरूपं चेति सकलरागादिक्लेशहरणार्थं पिंगोर्द्वयं केशदर्शितम् सक
लधर्मातिरावरागाप्रतिपादनाय नान्यत्वं प्राप्नोति पण्डितं पयंकतागड
वं सकलत्रैधातुकैकमूर्तिप्रतिपादनाय पादंगुष्टैकदर्शितेति भग
वानप्यलीकप्रतिभासः यथा भगवानतथा भगवती च भेदः पुनः स

४७

कलैक मूर्तिवशादेकमुखी वामेदेवासुराणांरक्तेन पूरितकरोटक
व्यथादेवासुरशहेनकिं देवंकायवाकचित्तं तद्विषयमसुरं आभ्यंति
रक्तीकाराणांतेनपूरितंकरोटक करोटरक्ताभ्यांरक्तीकाराणामुपज्ञा
पारमिताथपीरपूरेणदर्शितं दक्षिणेअशेषकेशछेदनायकर्त्तिधारि
णी शेषयत्किंचित्भगवतोविभुद्धिवदोद्धव्यमभगवत्पांच इहानीसा
ध्यवधुधरशरीरेचक्रचतुष्टयध्यायाद्यत् किंचिन्निर्माणादेकत्वाय
थायोगेनतत्त्वतोऽवहेतो धर्मसंभोगनिर्माणा महासुखचतुःकायवि

हेरी
४८

शुद्धाश्चत्वारश्चकाध्यातव्याः इदानीमांडलेयविभुद्धिः कथ्यन्ते गौरी।
रुहोमारविनेयसत्त्वबोधनाय दक्षिणोमिथ्यादृष्टिदेदनाय कर्त्तुं धा
रिणी वामे संसारवाशनाविनाशाय रोहितं चोरीरक्तांगविनेयसत्त्व
प्रबोधनाय दक्षिणो प्रजोपायात्मकप्रतिपादनाय रूपीदं वामे मो
हविनाशार्थं वराहं वेतालीतत्र हे माभा पौष्टिकसत्त्वविनेयार्थम्
सुखजननाय इत्यर्थः दक्षिणो भूत्पता प्रतिपादनाय कूर्मं वामे क
रुणा स्वभावं पद्मभाजनं यश्मरीमरुत्तमणिनिभां किंचिदुक्तश्या

४८

मशिलाकारं अभिवाचनकार्यसाधने उद्देदीजनप्रबोधनार्थं च
दक्षिणे वेषविभुजितः वामे प्रज्ञोपायात्मकयोगपत्रिका पुष्क
सीनालाजभकार्यसाधने मार्गसत्त्वप्रबोधनार्थं च दक्षिणे मारसे
न्यविहाररागयसिंहः वामे शेषद्वंद्वे दनाय पशुः शवशंभुका
शान्तसत्त्वप्रबोधनाय दक्षिणे मारसे न्यविहाररागय दक्षिणे पंचज्ञा
नप्रतिपादनाय भिक्षुः वामे हेतुज्ञानावबोधनाय त्रिकठिरिका
चण्डाली गगगाश्यामात्मभनार्थसाधने स्तब्धसत्त्वप्रबोधनाय च

हे दी
४९

दक्षिणो किंचित्ज्ञानमपि दद्यात्तच्छक्रः वामे ज्ञानमनोमूलना
थं लांगलं डं विनीकर्वुं विष्णुं प्रशाधने कृणुयज न प्रबोध
ने च भभेयज्ञानप्रतिपादनाय दक्षिणो वज्रं वामे भेशे षडुष्टतर्जना
यतर्जनीका आशा मष्टाशयविभुद्धिकथने इहानीगागाविद्याअ
वनयाभोजननिद्रातर्कश्चैत्यश्चात्मनाभिनिवेशश्चेदनायाश्च
सनास्यपदर्शिनानि अत्यन्ताभिनिवेशपुनःकर्तव्यं ध्याने एवम
ष्टासनानां विभुद्धिरुक्ता एताः सर्वात्रिननाडर्द्धपिंगलकेशाः पंच

४९

मुद्राविभूषिताः अर्द्धपर्यंकनायस्थाविवस्त्रिकाः उंष्टाकरालवदना
: भगक्तकामेष्टासंपन्नाभावनीयाः इत्यनन्तरं देवतापत्तिकायां वि
नादीनप्रधानकारदक्षिणासारभ्यधारकोणसंधिषु द्वेदेवत्यौ नाम
प्रधानाद्यक्षरमिन्दुविंदुसंनितमासां वीजमेतज्जनितार्थचिह्नं पुनस्तत्पी
नांकितचंद्रसूर्ययोर्मध्येषु दृष्टेषु गौर्यादयो यथानिष्पन्नास्तथा वि
नादीनामुत्पादयित्वा चिन्तयेत् अथ वीणायां वीणा वंशा रक्ता
मृदंगा ध्रुवा मृत्जा सिता माता पीता सा स्यात्तु गीता अरुणा नैत्या

हे श
५०

विश्ववर्णापुष्पाभुक्ता धूपाह्वनादीपाकनकाभा. गंधापीताभा
रक्षाशितारक्षारक्तास्पृशहरीताथर्मासितास्तास्वस्वविक्रहस्ताः. अ
भिनयपदाश्चंद्रासनस्थाः षोडशविभुद्धाड्युद्धाः एते विश्वपमादो
हेनुवज्रुधरविस्वनिष्पत्तिमाराडलेयजनपर्वतेन मार्गज्ञताभिर्भवं बोधिः
अथेशानीमूर्ध्ममंडलस्वभावं रक्तः ह्यकारपक्तिद्वयपरिवेष्टितं ध्याया
उपदेशात्तु गंधर्वसत्त्वमहासुखमयमतिरागसुरश्मिनाह्वययथोपवेशा
त्पश्चिन्नैशितमात्रेण भगवानल्पतपरमहासुखैकरसेनारवि विषयास

५०

हसरागानुरागं दूतापन्नो वीजरूपेरागवस्थितो भूत् ततः पुष्कस्यादय
 श्वतस्ते दक्षः भनाथावयमिति हस्तादेशेर्मनस्य प्राप्ताः अतिवोक्तं ठिता
 श्वितप्रबोधकारिकारिभिर्भगवत्तमुत्थापययन्नित्वा यमुत्थापयन्नाथा
 चतुष्टयार्थः कथ्यते उष्टेभरागेकरागमणित्यादिः उगिष्टत्वं भय
 ककरागमतस्कसदापुष्कसिमां परित्राहि महामुखयोगेन मकामा
 हिमां त्यज्भूयतासमाधिं इव रूपनामिति मयान्तसमसमैवी त्व
 याविनामृताहं उगिष्टत्वं हेतुभूयतास्वभावतां सवर्गसिद्धासुकार्यमि

हेटी

५९

ति मया तव महाकरुणा लोकांति मन्यसुरतप्रभो भून्पे निपसि किं
अहं च राजमीशापयामि त्वया विना उहे न दीश न दिसमास्यामि तस्मा
दुन्नि एमया तव महामुदिता हे हे इजालिक उन्ति वृत्तं अहं जानामि त
वचि न इजालं हत्वा स्थितो मिव यडो विन्पति नागारिका छेदकर मना
शति मा ऊरु करुणा विदेदमिति मया तव मलोपेक्ष विहारि शति यतुस्त
त्वविभु आदु नापत्तिरुपदर्शिता शास्त्रतत्वं देवता तत्वं मंत्रतत्वं शान
तत्वमिति अत्र ग्रह रूप देशात् यथा तथा क्रमेण बोद्धव्यं चंडस्तत्वात्

५९

यन्धविस्तरभयानोक्तकर्मः अतस्त्वन्तत्त्वरूपं भगवानवेद-तुयातत्त्व-
गीतप्रयोगतः स्वप्नप्रबोधितवत्तुतिष्ठेत् तथाचपरप्रसंगः भग-
वानन्यन्ननैरात्मयासहेकचित्तेनानैरात्मकोभवेचेत् तस्मादशकाशत्वं
प्रपश्यतिकं अथवाकथं स्वप्नप्रबोधितवद्भगवान्तिष्ठति अत्राह
सतानिद्रावस्थायाकिंचिदपिनजानन्ति अथोत्थानं कथं दृश्यते इ-
तिकर्तव्यं भाववशात्तुतिष्ठेत्संनतत्वरं तथाभूयतासमाधि-
समापन्नोभगवान्स्वप्नसंविदिन्नजानामि अथचतत्त्वगीतप्रबोदिर्नैति

हेरी
५२

हेतुप्रणिधानावेधवशात् तथाचप्रभक्ष्य जन्तवः कायसुखमात्मं
व्यनजानन्तिशवस्यायाकिनुकायेनसताभागवत् किंजातकसमुत्थानं
अथचमंत्रिणाप्रथमभुचितनः भुविस्तु भूयताभुद्यानिर्मारा
कायाभिनिवेशाप्रतिः पुनरथकस्यदुतापतिरसौनिर्मारास्पृशतिनभ
वतिकथं अस्थिमज्जारहितत्वादितिप्रभक्ष्य अतआह आहोदुता
पत्तिहेतोर्नफल अथचसुरूपग्रहणोपायकथनं यथाभूयतादि
भुद्धितः हेतुवज्रधारग्रहणं तथादुतापत्तादिभुद्धितः फलवज्र

५२

धरस्यापिग्रहणम् एकप्रश्नोत्तरः तथाचापरोष्यादौदेवताकारेणा
भुचिकायाभाद' भभुचिकायाभावेभुद्धनिर्वाणकायाभिनिवेशमात्रं
तस्याभावेनामृततुवेस्तुवत स्वप्नमायोपमविज्ञानहेरास्थितः अ
तएवमायाविज्ञानविनाचिरप्रणिधानावेधवसाडुतिष्टति तत्राय
मुत्थानक्रमः पंचाकाप्रयोगतः भमृततुवादिनुरूपमिति तदभृ
ततुवपरिणामेन पचज्ञानमयंवोधिचिर्तं तत्रालिपरिणामादल्लज्ञान
चतः कालिपरिणामसमताज्ञानंमूर्धाः तयोर्मध्यगतंभीजचिर्कं८

हेटी
५३

प्रत्यवेशमुच्यते सर्वैरेकमनुष्ठानं विंशत्यतिशुद्धधर्मता ततः पंचशा
नमयवोधिचित्तोत्थानकिरणैः सचराचरमाणीयमण्डले पंचतत्रैव
समरसैकत्वाशरच्चंद्रमण्डलाकारवोधिचित्तं पश्येदित्योगसमाधि
ः तदनुष्ठानितत्परिणामं सहजहेवमुशरच्छशधराकारं अनन्तलोक
धातुप्रकाशकंधर्ममुद्राचरतं पंचज्ञानमयं व्याप्यादमुयोगो नाम समा
धिः ततस्कंधधात्वायतनानान्यासमारभेत् शंकारं भावयेदुपे उंका
स्वेदनायात्मृतं श्रीदीर्घसंज्ञायाम् भावयेत् ॐ संस्कारेभ्यसेविशयेष्वंका

५३

कारं पंचस्कन्धविशुद्धितः ऊंकारं न्यसन्मन्त्रे स्त्रेकंपुनः सृजेत् ऋकारं
वोधिचित्तं तु मञ्जुमेदयो लं न्यसेत् धातुविशुद्धितः लृङ्कारं रूपविषयेश्वरे
ऐंकारं गन्धभागे चरसे अंकारं पुनः स्पर्शं ऊंकारं भूकारं धर्मधातुनः
एषां दृढीकरणं हेतुना नवमे पटले चोक्तं भगवता रूपस्कन्धे भवेद्
ज्ञा गौरीवेश्नाया स्मृता संज्ञाया चौरियोगिनी संस्कारे वज्रयोगिनीः
विज्ञानस्कन्धे रूपे स्थितानैरात्मयोगिनी रूपे गौरी सदाख्याता शब्दे
चौरिप्रकीर्तिताः वेतालगन्धभागे चरहस्य घस्मरी स्मृता स्पर्शं भूच

हे. टी
५८

रीख्याता खेचरीधर्मधातुतः मान्सेयुकसीख्यातारकेशवरीप्रकीर्ति
ता चशालीभुकमित्युक्तेहोविनामदमर्जयोः एवंसहजनाथालिंगिनी
वज्रधातेष्वरीचेतिन्यासः इतिभित्तियोगेनामसुमाधिः एतेनस्कंध
धात्वायमन्यासः तथाच तस्मान्मुनरपिभूयवोधिद्वितीयांवीजसंयहंत
तीयांविष्वाविष्ट्यतिः चतुर्थेन्यासमक्षरं नाभौहृदिनथाकंठेललाटेषु
पञ्चचतुष्टयं निर्माराचकंरक्तंउर्ध्वमुखंअकारंपंचरश्मिकं धर्मचक्रं
भुक्तंनीलंश्रीकारंपूर्वादिदिग्दलेषुं भांजित्वं चतुःपक्षश्चतथोषोडश

५८

द्वाविंशद्यथा नुक्रमतो व्यात्वा चिन्तयेत्ततः स चराचरं ततो मंत्रपटलोक्त
क्रमेण कायचक्राधिष्ठानं कुर्यात्तथा न्नायेपदेशतः ॐ कारेण का
यवर्गं आः कारेण वाक्वर्गं हुं कारेण चित्तवर्गं इति महायोगम्
इदानीं तु परिशीलयेत् सत्त्वहृदये पूर्वोक्तक्रमेण साधनोक्तक्रमेणापि तथैव
अथ हेतुकारूपं चतुर्णां मध्ये एकवीरं स्वहृदे वैराग्या समापन्नं च विद्या
पुनर्वानिष्यन्नं विश्वमात्मानं पश्येत् इत्येव नंतरं समयत्रयमारभयेत्
समयसमयज्ञानसमयसमाधिसमय तच्च वक्तुं धारणासमयम्

हरी
५५

त्यस्योपरि हुंकारं समाधिसमयं वक्ष्यमाणोपदेशात् ज्ञातव्यो वै ज्ञानस
माधिसमयो न्यासं पुनर्यथा भगवत्तितथा भगवत्पां कुर्वांश्चिकसर
साधनं पुनर्भगवत्पां पंचकुलकलापः परस्परसाधने प्रसिद्ध कल्प
येति ततथागतसमूहं जांकाराणां विदलपमं साक्षादकरं हुंकारे
णाकमलुकिंजल्कं हुंकारजातपंचभुक्कुलिशंतन्मणिं हुंकारं प
श्येत् ओपमसुखाधारेत्यादिगाथाद्वेयनादिष्टाय पञ्चवर्गं भनाह
ताक्षरोच्चारणपूर्वकं पञ्चचालपि त्वारतिमारभेत् पंचानामध्ये वा

५५

कवचाहंकारतः प्रथमं भूतताधि मोक्षादौ रतिमुखपयस्तेनादियो
गोसमाधिः एतच्च पुनोपायैकमहासुखसंभवबोधिचिन्तविनिर्गतमि
ति विदित्वा मातृपुरमध्येत्रितत्वाचारण पूर्वकं संवदेदगुनि कृपा ओ
सर्वतथागत पूजा स्वभात्मको सर्वधर्मा ओ सर्वतथागत पूजा कृत्स्न स्व
भावात्मको हं इति पठित्वा गत उधरेण योगिना एवं तथागत पूजा भ
वेन्नित्यं वा सेपि यदि वा भद्रा प्रज्ञा भवति नो वा भद्रा भवेत्तया न कर्त
व्यं मूला मपि रस्यात् स्वकायपस्थान सर्वतथागतात् सत्तर्पयामी १

हेश
५६

त्वाभावहृतदनुयत्किंचित्त्ववशोसपरमाजुलवंबोधिचिन्नकनिकाप्यि
ता तत्परिरागामेरादेवतीपममथैसमराडलमाण्डलेयंप्रभुंविधिंत्वं
मन्यमन्थाययोगात् औ वज्र हृक् हूं भगवतीं नौरिगं वौरिचं
वेतालीवं यत्प्रसिद्धं पुष्कसीर्षु शवरीशं चंडालीचं जेविनिडं त
दन्तरिगौरादीनां अपितत्सर्गवेदित्वादित्वापूर्वादिकारेषु यथा कर्म
गौरादयोऽव्योदेव्यः भगवंत्यभगवत्यौ इत्सज्जुंकारं का लम्भां भ
गवानभगवती प्रविष्टुः भगवती भगवत्यां च तथैव गंधर्वसत्त्वप्रवेशा

५६

दोमराडलोत्सर्गपर्यन्तनसर्वाकारज्ञताभिसंबोधिः तदनुबोधिविज्ञो
त्सर्गसंभूताचंडासनस्थागोपादयोभावनीयाः भूचरीखेवरीनैरात्म्याच
पुनर्भट्टारकोत्सर्गार्थप्रवेशानप्रविष्टाध्यातव्याः पूर्वोक्तस्थानेषु यथा
केरा सव्यथानिर्दिष्टमराडलवक्तात्तर्गतं विद्यागणपरिवेष्टितं रश्मि स
मूहं व्याप्तं नभस्य लंसमाधिभाव्य इदानीं ज्ञानवक्ताकर्षणप्रवेशनबंध
नमोषरांकुर्वान् स्वहृदी जाडश्मिभिनिश्चार्यगगणकुहोस्फुरयित्वा
ज्ञानवक्तामाणीयपुरतोविचिंत्यार्घपाद्यादिकंदत्वा सं पूज्य संस्तुय

हेरी
५७

ओं वज्रगोरिभा कर्षयेत्तः श्रुत्यादिना जः हुं वं हो श्रुत्यनेनाकर्षणा प्रवेशे
न बुल्लगानोषां चकार्यात् ज्ञानचक्रसमयचक्रे प्रवेश्य यथासुखमे
कीभूये देवताहंकारमुद्धरेत् हृदयज्ञानाहंकारचित्तनं यद्यपि भात्म
सत्त्ववत्ज्ञानसत्त्वतथा च प्रवेशानंतरं दिभ्यैकमुखं रक्तं प्रशाशुतं शा
नसत्त्वं स हं येत् तद्दृष्टये समग्रविनाथं ततो भगवत्पारो गोर्वादिनाम
पितथैव चित्तयेदिति ज्ञानचक्रकर्षणादिना ज्ञानसत्त्वज्ञानचक्रप्रवे
शपर्यन्तन सर्वाकारादि संवोधिः तदनुज्ञानचक्रसमयचक्रयोरे

५७

कीकराणसमयेचलितरश्मिभिराकृत्यआकाशदेशेपुन्यतथागतंहेरुक
रूपापन्नंसमंडलात्मकंध्यात्वाअभिषिंचतुमांसर्वतथागतरीतपार्थयन्तं
पश्येत्तैस्तथागतैःपंचविजयकलशसंयुक्तकरैः यथाहिजातमात्रे
णाम्नापितासर्वतथागताश्चादिनागार्थापह्नितास्त्रापार्थैर्हन्तिस्वयमे
व ओंसर्वतथागताभिषेकसमन्वितेहंशतिपश्येत् तदनुकुंकमचंद
ननानासुगंधिपरिमरपुष्पदृष्टिर्भवति कुंडलिशरीरघ्नति नाद्यवा
यस्त्वतिशेदमाननलोकधातुकोलाहलोद्यमति अभिषिक्तस्तुतिरसि

हे ध
५८

चिन्ते सः स्यात् भगवती च चिन्तको चिन्ते शशाश्वतगन्धेशामिता नै गो
यादिभिर्मुद्रयेत् पुनरेभिर्बुद्धै र्यथाक्रमं पुष्कलस्यार्द्रनिशिरसं कल्पयेत्
ततो वीरागादयोऽस्वस्वविषयेनाभ्यर्चयन्ति प्रभं हृष्यन् वीरागागन्धशं
खं नानारसपूरिताधारपात्र स्पर्शवस्तुबोधितपरिपूर्णा धर्मोदया ए
तान् दृष्ट्वा भगवन्तमर्चयन्ति रूपवशादयः तुंगपरिभजोऽंदिषा
णि साथे तुंगचलस्योऽप्यराडचिन्ते तन्निजराश्रयनचराचरसोहि
अ कलरागचिन्ते सततसंबोधि अ आश्रयचंचेमाहसिकज्जतदहोमरा

५८

सिरिहेरुभवजु शतिवजुगीत्यालोचनादयः भगवन्तं स्तुवंति तथाग
तवोभिमत्त्वविद्यादेवीकोधादयो हृदयो पृष्ठदृष्टमालाष्टपदमंत्रैः संमु
खाकाशे स्थित्वा स्तुवन्ति ते ओं सर्वतथागतो भिषेकवजुस्त्वभावात्मको
रुमित्प्राधितिष्टे भभिषेकस्तुतिपर्यन्तेन मूर्द्धाभिसंवाधिः तदनुपुर
तोयं भगवं वायुमण्डलं धजांकितं तदुपरिवंभवं भन्निमण्डलं ज्वा
लांकितं तस्योपरि आकारजं त्रिमण्डोपरि पद्मभाजनमृपुनराः काश
विहितं तन्मध्ये रक्तवाह्यसितं पुंजां आरवहूलां मां पातावं मध्ये रता

हे.टी
५९

निपरिणाम्य पंचा मृत पंच प्रदीपं निष्पाद्य तदुपरि ओंकारेणा द्योतितं
भाःकारेणा चंड मण्डलं हुंकारेणा धिष्टितं दृष्ट्वा वात प्रेरितं त्रितापा
देकं पारदरसाकारवदभूतं हुंकारेणा शोधनं भाकारेणा बोधनं ओं
कारेणा ज्वालनं कृत्वा तदनुचितत्वं रश्मिना ज्ञाना मृत मानी यत नैव
प्रवेश्य ओं आः सर्वतथागत ज्ञाना मृतं हुं इत्यनेन वज्र हस्तेन वलि
पात्रं स्पृशेत् एकीकृत्य ही भव वज्रेणा लोच समरसी कृत्य वज्रं म
मृतं विलिप्तं पश्येत् तथागत ज्ञाना मृत प्रवेशेनानिशीतलं भवेत्

५९

इति निष्पाद्य त्रितत्वेनाविष्टाय ऊं भववज्रजिह्वा क्लृष्टरश्मिना सचक्र
सात्मानं भुंजयेत् ओं सर्वतथागतामृतास्वादवज्रात्मका सर्वधर्माः
ओं सर्वतथागतास्वादवज्रस्वभावात्मको हं इति पठित्वा नंदिनो भूत
अमृतास्वादादौ तत्पथे लैनाम् पूर्विकाभिसमाधिः तदनुसमराडले च
तत्र तिस्फुरणयोगेन यस्य यश्च विनेयास्तस्य निर्माणो न तत्र गत्या नानवि
नीया गत्य स्व स्वकार्ये संहृत्या तेनैकक्रमेण परिपाच्य षडंगभावनामा
रभेत् इति उत्सर्गागो गजदेवार्थपर्यन्तेन मराडले जायमाना समाधिः

हे. टी
६०.

ततः एविशशिसं प्रध्म ध्येसहस्रं नराजयकवर्तिवीजाक्षरं दृष्ट्वा षडंगभा
वयेत् कृतः स्तुहृदस्य चंड सूर्यतर्गतं तं ऊंकारं निर्गतं रश्मिसमुत्पन्नो
ज्ञानसत्त्व हृदये प्रथमं समाधिनाथं भावयेत् हतं हतं मत्परिणाम्य विंश
रूपं ध्यात्वा पश्चादंशं विसर्जयेदि वक्ष्यमाणसूक्ष्मयोगं भावयित्वा वरा
विसर्जनशब्देन द्विधा बोद्धव्याः वरास्तथागता ऊंकारशान्तिकादिभेदा
र्थतः विसर्जनशब्दे प्रभास्वरः प्रवेशोपापकथं न ततः भालिकालिभ्वा
सोधात्पतः संस्कार्यते नैष स्वयं प्रवेश एकीभूयति भालिकालिपति

संस्कार्यकृतः श्वासोच्छ्वासतः श्वासमथेनालिकाशुद्धासपथेननिष्ठ
त्यतरश्चिभिलक्षेनव्यजनातिसंशोधसचराचरेणसहसकीभूयतत्रै
वप्रवेशस्वयंगोयादिननैरात्मावसंसार्यआत्मनावशुधरपदंतिष्टेद
विकल्पतः सर्वभावतः अतएवदिभुजैकमुखंभुक्तंअचरविशशि
सप्रतमध्यशति भावाभावानुलभ्येत्यर्थः अतएवाभाततत्वलाभाय
संभोगमिति स्मृतं ऊंफूकारविनिर्मुक्तं सत्त्वविधिशिवंपरं तथाचकल
पदलेसंभोगमित्युक्तं देहस्यैवमहाज्ञानं सर्वसंकल्पवर्जितम् आपकः

हेरी
६९

सर्ववस्तुनां देहस्थापिनो देहजः तथा च आदर्शविंशे सकलांगयुक्तं
पंचथासद्यतं रश्मिभाति अशित्यनुवांजनस्तक्षणाः प्रोदेहस्तथा वज्रभरः
सदेव। स्वाधिव्यनक्तमरुतः जगद्वार्थे सहजपर्यन्तेन एकक्षणादिसं
वोधिः ततो वीजावस्थायां स्थितमिति कार्यः सहजोर्तो वीजं अतः परं
स्तावेदुर्दं स्मर्तव्यमिति हस्तिनेक्षणागलिंगां दृष्टवतुर्विभुः आशातव्य
ः कआचार्यगुह्यप्रज्ञाचचतुर्थततः पुनस्तथा अनेनानंदक्षणाभेदा
र्थक्यतो आचार्यशब्देन विनर्दविरक्षणादिमानन्दः परममहासु

६९

एवपर्यन्तामिति वतुर्थः तत्पुनस्तथेति शब्देन विलक्षणालक्षणाः सहज
नंदः कर्ममुद्रासंगे किंचित्सहजं द्यायो मेवमात्रं ज्ञानमुद्राप्रसंगे सम्य
क्तं वेदनं महामुद्राप्रसंगे पुनः संवेदनाभावः कथं आश्ने भक्तनकुत
हि ननु भवन उनिश्चाराः एतु सोपरसमहा मुह्यत पररात अभ्यासा
शितियथा सत्त्वा सहजावस्थायां प्रविर्तन्ति ततो भगवानपीति भगवानपि
प्रभास्यरे प्रविशतीर्थः एतेन तदीजाक्षरं चंडसूर्यो विमिश्रीभूय इत्यनेन
ज्ञानाभावः सूचितः असृजतस्वभावमित्यनेन सहजावस्था दृढीकृताः

हे. ६१
६२

रश्मिप्रकारकमेगादीपशिखाडुवयावदनुपलब्धिकर्यादिति रश्मिनि
कारांपुंजाकारमिति स्कन्धसमूहं क्रमेणेति पंचस्कंधानुपूर्वेणाप्रवेश
दीपशिखाइवशति यथादीपशिखाइति असंगतादीपान्तथाभगवतः
स्कंधानुक्रमेणारूपाद्रूपं वेदनायां वेदनासंज्ञायां संज्ञा संस्कारेषु संस्का
रः विज्ञाने विज्ञानं रूपं वेदनायां एवं वेदनासंज्ञायां संज्ञासंस्कारं संस्का
रविज्ञाने विज्ञानमाकाशेषसाभावात् पूर्वतो गौर्गोदीर्गो संसारः क
थं भवेत् तत्रायं क्रमः कथ्यते आलिकांलिभ्यां निःसृत्य सकलत्रेधा ज्ञ

६२

कं रकीकृत्य यथाक्रमेण प्रवेशयेत् गौरीस्त्रविषयं गृहीत्वा भगवद्भूषण
ता तथा चोरी देताली घस्मरि च देवता संज्ञा संस्कारेण गताः पुष्करी कठि
न धातुं गृहीत्वा वज्रधर रूप धातौ गता तथा शवरी चण्डाली होस्त्री च वेद
ना संज्ञा संस्कारेण गताः आपते जो मरु सुगताः यद्यपि गौरी दीनां संज्ञा
रे पुष्करी दीनां संज्ञाः तथा च भेद कथ्यते किं स्वधातुं विहाय रूपा
दीनां संज्ञाः किं सुतान् गृहीत्वा समकाले अतः पुष्करी दीनां मपि
ग्राहक ग्रहणो सति ज्ञानत्रय विभुषा भूरी विचरी नैरात्मा प्रकृतिरूपाः.

हेदी
६३

अनेत्रालोकोलोकाभासालोकोपविशद्वेनउक्तः नैरात्मादेतीपस्यद्व
यमासाद्यवजुधरविज्ञानेगतासर्वमेव कुलोतैरात्मरुचंडमराडले
अंकारंपश्येत् तेनैवअंकारेचंडमराडलेनसहदुतापत्राभवतीभगव
हृदयप्रविष्टोचिन्तयदिति तवताद्भगवतीसंसारः एतेनसहगाहो
प्रभास्वरपर्यन्तेनधर्मकायाभिसंत्कोधिः अथप्रभास्वरादुत्थान
ःकथ्यते अथप्रभास्वरोसोपरमयोगः उत्थानंप्रतियथाज्ञात्वा
लोकवशात्सहजोत्पत्तिः पश्चात्सहजाहो कृत्वाप्रभास्वरपर्यन्तेन

६३

यथास्यात् तथाप्रभास्वरात्पुनःसहजं सहजात्यनररो नैव क्रमेणा
ध्यातव्यं यावदशबोधिलाभास्यात् चतुःसंध्याधिक्षानक्रमेणेति
ज्ञातमध्याकृपएकएत्रिचेतेभावभोक्तुःस तदर्थः भावनातरि
नोयोगीमंत्रंजापतरि नोयोगीमंत्रंजापत तदनुप्रभास्वरात्तथा
यभावनाजापवलिंश्चवाचिनयितव्यः तथाचपरमादेशेकत्वाविष्ट
रूपंनिष्पाद्यसहजहेवगुयोगतोयथोक्तक्रमेणा ततोमंत्रजापंप्र
तिभगवन्तनिष्पाद्यडाकिनीचकात्मकं यथापूर्वेतथापरकार्यका

हेरी
६४

रागसंबंधेनाभगवन्तमाहोतदनुडाकिनीचक्रंविचिन्तयेत् वरिणीह
नप्रतिननोवचकिंत्वचवशुधरोकोधात्मकचिन्तनीयोऽष्टदेशनाथंकर्म
योगउषडंगमाश्रित्यः ततोऽप्यपावतारगौर्यादिमंत्रजापंप्रतियस्याजा
पलामालिङ्ग्यभगवतीतस्यानिवासेचिन्तयेयोगिनीसंचारतोति वज्रधर
मूलाष्टपदहृदयोपहृदयानांजापः नोवातेरात्मयाश्चगौर्यादीनांहृ
दयमंत्रवाजप्रत्यः तत्रायंक्रमचक्रमध्यपुशामकमात्मानंहृदयो
नेनेयविधिनामंत्राक्षराणिदेवतीमुखार्द्धनिर्गवानि सरश्मिकानि त्वमु

६४

वेषविश्ववज्रमार्गोमहास्वदेवतीपद्मप्रविष्टानिपुनर्देवतीसुखा
तस्ममुत्तमनेनेवक्रमेणाविदित्रंमंत्रमाकर्तयेत् इतिसेलाजापः
स्तुत्येर्मंत्राक्षराणिविन्यस्यसरश्मिकानिउर्द्धशिरस्कानिष्यान्तव्यानि
इतिपिण्डिजापः तन्मंत्राक्षराणिमण्डलेस्वरस्यमण्डलेथानां
चमुखाउच्चारयन्तीतिसनसाबोधव्यमिति समयजापः तदनुनाभेह
र्द्धगच्छतीक्ष्णयेत् पथेद्यानुपलमापर्यन्तमुच्छ्वासः नासिनाः
श्चिन्तयेतिश्चायंतथेवाधरेअर्थलंभयथेद्यशश्वबोधः परंगोपितं

हेरि
६५

आम्नापंचतथा इति वज्रजापः ततः पूर्वोक्तक्रमेण क्रोधेऽंबरपदंति
प्राद्ययथाकृतः क्रोधानस्फुर्यित्वा प्रवेशयेद्विद्युगणात् आनय ओ
भुंभनिभुंभेत्वादिना नान्यवेशपमोक्षपुत्रयं चिन्तयन्ति चित्तवतः इति
चित्रयित्वा गजभाजनसंहरणवर्चं तथैव क्षोणिं भाजनेन घण्टा मुत्पा
द्य वज्रवज्रघण्टाधरोभूय सत्त्वहितहेतोर्वल्यविष्टानं कुर्यात्कर्मभे
देन चार्णयोगतः तैर्गनितवज्रधरेण विनायकात् दुर्खाऽह्नीषवृकव
र्जिता अथ सि सुभराजेनामीतमात्रेण ॐ इन्द्राय मज्जलेत्वादिना संज्ञेतामंभ

६५

ॐ आकर्षयजः ॐ यमत्राय प्रवेशय ॐ भुम्भस्थाने क्रोधवन्धे नवन्ध
यवं ॐ वक्ष्यघराठया वशिष्ठहो ह्यनेनाकर्षणप्रवेशनवन्धनतोषणं
चकृत्ता उक्तविधिना मृतमुत्पाद्य पुष्पधूपदीपगन्धादिपूजास्ततिव
त्पुपहारपूर्वकं संध्यागीतमुचरन्त कमलावतादीनकारयेत् तदनुभासिं
गरात्तरं मुशवं धकृत्वा विद्यानवीक्ष्ययेत् तत्र मोक्षपुरं मध्ये तस्मिन्
मध्यं पुरं दले इन्द्रमहस्तामो गौरावशुपाणि भुक्तेरावता शीतः दक्षि
णायमदराडः कृत्वा महिषाहूतः पश्चिमदले वरुणाश्वेतो मकरवाहनः

हे दी
६६

कुमुदकमलपाणिः उत्तरदलेयक्षः पीतः नखाहनः श्रीफलपाणिः
एते सर्वालंकारधारणमकुण्ठितः यमः सूर्यासनः सूर्यप्रभः शेषाश्वंजर
प्रभाः ऐशान्यदले दत्तपट्टिः श्वतः त्रिनेत्रोजयमुकुटी हृषभवाहनः
स्त्रिभूलपाणिः व्याघ्रचर्मधारिभस्माह्वितविग्रहः सर्वास्याभरण
भूषित संशसनश्चंद्रप्रधः अनिदले वक्रिलंबोदरोऽतिपीतः खर्वः छा
गवाहनः रक्तः भक्षसूत्रकर्मंडलुरोजयमुकुटी सूर्यासनः सूर्यप्रभः
शीरवासा नैऋत्यदले गोक्षसः मुक्तकेशः कदारकः पालधरः क्रुधः सधु

६६

भंगः कृत्स्नः सवोपरि सूर्यासनः सूर्यप्रभः वायुव्यदले वायुर्ध्वजपाणि श्यामो
रत्नमुकुटी मृगवाहनः चंद्रासनश्चंद्रप्रभः सर्वालंकारधरः वरकेश
धित्रीपितादिव्यवसना सर्वालंकारापहस्ता चन्द्रासनाचंद्रप्रभाप्रेताश्चर्यधि
वीमावेश्मसंस्थिता इंद्रादयः पंचवामेनागपारुधराः सर्वप्रभः प्राप्ताली
ढपराः उर्ध्वमोदियस्य पंचाष्टदलेषु पूर्वदले चन्द्रः श्वेतः श्वेतास्त्रवा
हनः रत्नमुकुटी कुमुदपाणिः सर्वालंकारधरः चंद्रासनश्चंद्रप्रभ दक्षि
णादले सूर्यो रक्तः भुजाभ्यां पद्मवरो हरिताश्ववाहनः रत्नमुकुटी सर्वा

हंतं दी
६७

लंकारधराः सासनार्थप्रभुः पश्चिमदलेवधुः पीतो मुखकारुण्यो सूर्या
सनः सूर्यप्रभो रत्नमुकुटीशारुस्तः उत्तरदले हृदस्पतिः पीतसूर्यास
नः सूर्यप्रभः रत्नमुकुटीगणधरः नैऋत्यदले शनैश्चाः कृष्णः पिंगल
केशः सूर्यासनः सूर्यप्रभः त्रिशूलधरः वायुव्यदले राहुकेतुसूर्यासन
सूर्यप्रभो महाकृष्णधूम्रवर्णो संसारचक्रमाक्षयभक्षणाभिनयं राहुः
संप्रदांजलिधरः केतु तन्मध्ये वरदके प्रसाचतुर्मुखचतुर्भुजः त्रि
दशाधरोः भयपाणिः अक्षसूत्रकमंडलुधरः पोषभुजाभ्यां पीतो

६७

इंसवाहनः चंडामनश्चंडपुमः यज्ञोपवीतिपीतः जटीखर्वः वस्त्रा
गामावेष्ट्य वस्त्राकायिकावल्लपुरोहितास्तुषितायामाभकनिष्टादेवैः
शीहताः अक्षोधर्मोदयेदिग्विदिगक्रमेण वासुकीपीतः यमोनाग
प्रीतः कर्कोटकोनागः रक्तः तक्षकोनागकृष्णः शंखपालोनागपीतः
सहायमोनागः श्यामः अनंतोनागः पाराडरः कालिकोनागः कथुरः
एतेचाष्टोरत्नमुज्ज्वलिनः मनुष्यास्याः सर्वालंकारधराः सप्तफणा
कितशिरसः असुरनागकसत्त्वसहिताः वरकेशोषः श्वेतोरत्नमु

हे. तं ही
६८

कृषीचरमुखः फराणि इधमेतानस्थिरिहृत्य पुनस्तानपरिणाम्य श्रीहे
रुकाकारेणानिष्पाद्यकायवाक्चित्तप्रयोगतः ऊर्ध्वस्याकायाकाशा-
मध्यम्याः पुनरक्षोभ्याकाशः अधम्यावाक्कशाकाशदृष्ट्याः सा-
र्वकर्मिकाथायाभुजमुखं पुनर्यथात्मनस्तथास्तेषां अपरकर्महंका-
शेयथायोगतः कर्तव्यं सर्वेषां यथात्मनोरूपं तदनु ऊं प्रवराशतक
रश्रीहेरुकार्थं प्रतिदुहं स्वाहा इति मंत्रप्रचोद्य शंखमुदयार्थं दद्या-
त् रश्ममुदयापादायापार्थं दत्वा इदं वलिभुंजिजेद्येन्यादिना

६८

भोजयेत् कार्यं च निवेदयेत् तदनुसंध्यागी तं भगवद्भगवता देवता
चक्रकोधानां मंत्रं पठता वज्रं धराणां भिनय पूर्वकं घंटा वा दन
वज्राश्चालनादिकं कृत्वा ओं अकारो मुखमिषादि पठित्वा ॐ वज्र
हेतुकमनुपालय हेतुकत्वेनोपनिषित दृष्टो मे भव सुतोष्यो मे भव सु
पोष्यो मे भव भनुरक्तो मे भव सवीसिद्धि मे प्रयच्छ सर्वकर्म सुख मे वि
नश्चियं कुरु कुं हू हू हू हो भगवन् श्री हेतुकवज्रमामे मुंच हेतुको भ
व महा समय सत्वा आः हुं फ्र इत्यनेन संभाष्य विसर्जयेत् तत्रायं (

हे.तं.दी
६९

विमर्जनमंत्रः ओं आः हुं फू ३ ओं कारेण प्रणिधानं आकारेण तो
षणं हुं कारेण तृतीकरणं त्रि फू कारेण उपसंहारं देव्यप्रमाणासमय
प्रमाणांतुक्तवाचं च परं प्रमाणा एतेन सत्येन भवेयुरेता देव्याममममम
हेतुभूता भवसमसमभंगमभनमंकल्पसंगा खमिव सकल भावं भावि
तोर्वीक्षमाना गुरुतरकरुणांभः स्थीतचित्तानुनाथाऊरुतरऊरुदेव्यो
मप्यतीचानुकंपा एतेन वडंगा होपरितन्व पर्यन्तेन कर्मराजायनामम
धिः तदुत्थाय धर्ममध्ये तु विश्ववर्जं चिन्तयेत् तद्वले द्योनामीश्वरं च

६९

तद्वयेचिंतयेदीजम् वीजं नादागुकोटीविभावयेत् चित्तस्यैव
 करणार्थं चिंतयेत् भूश्माकोटि तयासहेकभावेनैवाजस्यैवकार
 णं भवेच्च संशयः चित्तस्यैव मात्रेण फारयतथागतमहंयोगिनीजाल
 मतिविस्तरं चानन्तलोकधातुव्यापकं कृतः स्वचिक्कात् स्फुरति अचिंति
 तं नाथसममंडलात्मकं प्रभुं उक्तधर्मशयैर्नादिविधं यथोपदेशात् बोद्ध
 व्यम् चिक्कापुनः सपत्तिलमात्रकं चिंतयेत् शतिसूक्ष्मयोगितामस
 माधिः तदुत्थाय दिवा विहरे योगी कवचद्वयं कृत्वा सहजे वसु योगतः

हेतंशी
७०

असोभ्यश्चक्रिरेषा इत्यादिना ॐ शिरसि चक्रि विधंत व्याः ॐ कारा द्वयो
ः दिव्य कुराउल त्रां कुराटे मालां ॐ हस्त द्वयो रूचक द्वयं खं कं घां मेखल
चैकः ॐ सर्वांगं भस्म विग्रहं कवचयेत्महदुपदेशनः एव च क्षयो मोहव
ग्रैर्नादिना कवचं तत्रायं कवचमंत्रं ॐ ॐ ईं ईं ॐ एतेनानेकवशुयोगि
नी तथा गतादिभिः परिघटितशरीरो लो भगवानितिः मध्ये तथा च कू
टागारं ननु त्रिभुवनं न प्राप्तिनोः नानिना च के सोमिमात्रुषो न विषयाना स्त
गितस्मादयः रूपा ध्यानचक्षुर्मतात्मकतया ते मा राउले याश्मे विश्वं

७०

राडल यक्रमाकलयनाश्चेतकिमुद्राम्यसि विहरां तदुपकिंचिदुपाजि
तं भक्ष्य इयं योगिना लार्चवात त्सर्वं पूर्ववदमृतास्वादविधिना विशोध्यं
त्रितत्वेनाधिष्ठाय क्षयेत् भोजनम् तेतो भक्षणाविधिः मुक्तास्थितिचरं
गं कथयामि मूलमंशानुसारतः तथा हिलोभमोहं भयं क्रोधं क्रीडा
कार्यं च वर्जयेत् भागाभागविचारेण तस्माद्भनन्त्रदीयते भक्ष्यं भोज्यं
तथा पानयथा प्राप्नुयु भक्षयेत् ग्रहमपनकर्त्तव्यमिष्टामिष्टं विक
ल्पयेत् पंचवर्णासमायुक्तं एकवर्णं कल्पितं अनेकेनेकवर्णेन य

हे. तं. क्ष
७९

यथाभेदो न जायते एकदृशेऽस्मिन्नेवाभावना कथिता शुभा मत्तु हेत
था रात्रौ अथवा विजने प्राप्ते किंचिद्व्याप्तुं संप्राप्ते चर्ये कर्तुं यदोष्यते मि
धिगुणं यदि ह्यतिचर्यायात्वनयाचरेत् अपरोपि मूले च स्पष्ट चर्ये निय
दिष्टं चर्यत इति चर्या चरणां स्थिति व्यवहारचारपरं माथतत्कभूय
तेति अविमात्रतारं प्राप्य अधिमात्रतास्य कोऽर्थः किंचिद्व्याप्ताप्रमिति
कोऽर्थः नृदेवे रात्रौ वा नुम्यानेति भूतं चरेदेव यावत्किंचिद्व्याप्तमस्य
कृतः यथाभेदो न जायत इति वचनात् ताभे सति अव्यवस्थाकारेण वा

७९

मुनेत्रएवासौचरशां ततोअपरसंध्याकंशयनेच्छयाविरामान्नयोगः
मुखीकृत्यशयीताशिरःस्थानेगुरुगुद्धर्म्म बोधिसत्त्वान्दृष्टांगपापात्त
प्रणामासयेनसिंहशयाप्रआशवासमाधियोगेनभगवतीर्वागावन्
उत्थानकालेपुनःपुक्कास्यादिगीतसंचोदिततिष्ठे उत्थायतादृशकु
यदिनेनैवक्रमेणयावन्मण्डलचक्रलाभःस्यात् तेनविनामहबोधिर्नस्या
त् अतएवउत्पत्तिकर्मविनाउत्पन्नंयत्थानज्ञायतेतथोत्पन्नयोगविना
उत्पत्तिन्नज्ञायते तथाचतत्रे कमदयंसमाश्रित्यवज्जिनांधर्मदेशना

हेतुः ८१
७२

एवं यथातिदिष्टमण्डले च न च कांतर्गतं एकमुखमक्षयज्ञानविभुर्द्वि
भुजं भूयता कुरुणा विभुर्द्विदक्षिणैकैव जुमभेयज्ञानप्रतिपादकं
वामेकपालखंदांगं च खंदांगं प्रभास्वभाव रूपं कपालं बोधिचित्तप्र
तिपादकम् एवं चतुर्भुजं चतुर्माश्विनाशार्थं एकमुखमक्षयज्ञानवि
भुर्द्वि प्रथमदक्षिणभुजे वज्रं युगनद्धमार्गप्रतिपादकं प्रथमवामभु
जे कपालं देवासुराणां रक्तेन पूरितं देवासुरशत्रून् भावाभावं रक्तशत्रून् द
कीकणां पूरितशत्रून् तत्पदं प्राप्नुम एतद्विभुर्द्विनरकपालशेषः

७२

हे ध
३३

ज्ञाभ्यां वक्षुवासा खालिगितम् एवं च दूभुजं षट्पारमिता विभुदं त्रिभुखं
कायवाक्चित्तं प्रतिपारु कवामे घराठाभूत्पता भुख्या त्रिभूतं ज्ञानद्वय
देहनाथं दाक्षिणो वगुं समता ज्ञानविभुदं कर्तिकाशेषा ज्ञानदेहनाथ
एवं द्विभुजं चतुर्भुजं षट्भुजानामवास्थितां द्विपर्यं केशवोपरि सूर्य
अपरं यथा षोडशभुजे तथा एषु त्रिष्वपि श्रीमत्सरोत्तरहृपाद्यै देशक
त्रं आदेशो नमयोक्तं ज्ञानंधरि रिति एष्याते नार्धवचनाभिप्यदिगिजं क
त्वासुरत वक्षेण विभुद्वि कर्मद्विप्यरां तेन भूयाजगत्सर्वं वजुज्ञानपारगुः
श्रुत्यार्थसरोत्तरहृपादिवित्तं हेवगुसा धनास्यवगुदीपानामद्विप्यरां वि

स्तुतिरियं पंडिताचार्य श्रीमत्सुर
तपदा नमः नमः

